

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Quid in eo contineatur sequens pagina indicabit

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

M.DC.XLVI., 1646

Liber tertius

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1509)

M. ANNÆI SENECÆ
 CONTROVERSIARVM
 LIBER TERTIVS.
 [alijs septimus.]

NSTATIS mihi quotidie de Albutio: non ultra vos differam, quamvis non audierim frequenter, cum per totum annum quinques sexiesve populo diceret, ad secretas exercitationes non multi irrumperent, quos tamen gratiæ suæ poenitebat. Alius erat cum turbæ se committeret, alius cum paucitate contentus erat. Incipiebat enim sedens, & si quando illum produxerat calor, exurgere audebat. Illa inemptiua in declamationibus eius philosophia sine modo tunc, & sine fine euagabatur: raro totam controuersiam implebat. Non posses dicere diuisionem esse, non posses declamationem: tanquam declamationi multum deerat, tanquam diuisioni multum supererat. Cum populo diceret, omnes vires suas aduocabat, & ideo non desinebat. Sæpe declamante illo ter buccinavit, dum cupit in omni controuersia dicere, nec quicquid debet dici, sed quicquid potest. Argumenta cum argumentis colligebat: & quasi nihil esset satis firmum, omnes probationes probationibus alijs confirmabat. Erat & illud in argumentatione vitium, quod quæstionem non tanquam partem controuersiæ, sed tanquam controuersiam implebat. Omnis quæstio suam probationem habebat, suam excusationem, suos excessus, suas indignationes, epilogum quoque suum. Ita vnâ controuersiam proponebat, plures dicebat. Quid igitur? omnis quæstio per numeros

meros suos implenda non est? Est quidem, sed tanquam accessio, non tanquam summa. Nullum habile membrum est, si corpori par est. Splendor orationis, quantum nescio an in vlllo alio fuerit. Non lexis magna, sed phrasis. Dicebat enim citato & effuso cursu, sed præparato. Extemporatis illi facultas, ut affirmabant qui propius norant: non deerat, sed putabatur ipse sibi deesse. Sententiæ, quas optime pollio Asinius albas vocabat. simplices, apertæ, nihil occultum, nihil insperatum afferentes, sed vocales & splendidæ. Affectus efficaciter mouit, figurabat egregiè, præparabat suspiciose. Nihil est autem tam mimicum, quàm manifesta præparatio. Apparet enim subesse nescio quid mali. Ideoque moderatio est adhibenda, ut illa sit præparatio, non confessio. Locum beate implebat. Non posses de inopia sermonis Latini queri, cum illum audires: tantum orationis culta stuebat. Nunquam se totum quomodo diceret. Sufficiebat enim illi in quantum voluerat, explicandi vis. Itaque ipse dicere solebat, cum vellet ostendere, non hæsitare se in electione verborum: Cum res animum occupauit, verba ambiunt. Inæqualitatem in illo mirari libebat. Splenditissimus erat. idem res dicebat omnium sordidissimas, *acetum, & pulcium & laternas, philerotem, spongias*: nihil putabat esse, quod dici in declamatione non posset. Erat autem illa causa: timebat, ne scholasticus videretur. Dum alterum vitium deuitabat, incidebat in alterum: nec videbat, nimium orationis splendorem his admixtis sordibus, non defendi, sed inquinari: & hoc æque omnium est, ut vitia sua excusare malint, quàm effugere. Albutius enim non quomodo non esset scholasticus quærebat, sed quomodo non videretur. Nihil detrahebat ex superuacuo strepitu. Hæc sordida verba ad patrociniū aliorum afferebat. Hoc illi accidit inconstantia iudicij. Quum proxime dicentem commode audierat, imitari volebat. Memini omnibus illum rebus omisis apud Fabianum philosophum tanto iuniorem quàm ipse erat, cum codicibus sedere. Memini admiratione Hermagoræ stupentem, ad imitationem eius ardescere, nulla fiducia ingenij sui, & ideo assidua mutatio. Itaque dum genera dicendi transfert, & modo exilis esse vult, nudisque rebus hære, modo horridus,

& volens potius quam cultus modo brebis & concinnus, modo nimis se attollit, modo nimis deprimat, ingenio suo alludit, & longe deterius senex dixit. Nihil enim ad profectum aetas ei proderat, cum semper studium eius esset nouum. Idiotismus est inter oratorias virtutes, res quae raro procedit. Magno enim temperamento opus est, & occasione quadam. Hac virtute variè vsus est. Sæpe illi bene cessit saepe decidit. nec tamen mirum est, si difficulter apprehenditur vitio tam vicina virtus. Hoc nemo præstitit vnquam Gallione nostro decentius. Iam adolescentulus cum declamaret aptè, & conuenienter, & decenter, hoc genere utebatur. Quod eo magis mirabar, quia tenera aetas refugit omne, non tantum quod sordidum, sed & quod sordido simile est. Raro Albutio respondebat fortuna, semper opinio: quamuis poenitisset, adire libebat. Tristis, sollicitus declamator, & qui de dictione sua timeret etiam cum dixisset. Vsq; eo nullum tempus securum erat. hæc illum sollicitudo fugauit e foro, & tantum vnus figuræ crudelis euentus. Nam in quodam iudicio centumviri, cum diceretur iurifurandi condicio aliquando facta ab aduersario induxit eiusmodi figuram, qua illo omnia crimina retegeret. Placet, inquit, tibi rem iurando transigi? iura, sed ego iurandum dabo. Iura per patris cineres, qui inconditi sunt. Iura per patris memoriam, & executus est locum, quo perfectio surrexit. L. Aruntius ex diuerso ait: Accipimus condicionem: iurabit. Clamabat Albutius: Non detuli condicionem, schema dixi. Aruntius instabat. Centumviri rebus iam vltimis se parabant. Albutius clamabat: Ista ratione schemata rerum natura tolluntur. Aruntius aiebat: Tollantur, poterimus sine illis viuere. Summa rei hæc fuit. Centumviri dixerunt, dare ipsos secundum aduersarium Albutij, si iuraret ille. Iurauit. Albutius non tulit hanc contumeliam, sed iratus calumniam sibi imposuit: nunquam enim amplius in foro dixit, homo summæ probitatis, qui nec facere iniuriam, nec pati sciret. Et solebat dicere: Quid habeo quare in foro dicam, quum plures me domi audiant, quam quenquam in foro? Cam volo, dico: quandiu volo, assum vtri volo. & quamuis non fateretur, hoc delectabat illum in declamationibus, quod schemata sine pe-

ne periculo dicebantur: nec tamen in scholis effugere contumelias poterat Cestij mordacissimi hominis. Cum in quadam controuersia dixisset Albutius; Quare calix si cecidit frangitur: spongia si ceciderit non frangitur? aiebat Cestius: ite ad illum cras: declamabit vobis; quare turdi volent, cucurbitæ non volent. Cum dixisset Albutius in illo, qui fratrem patricidij damnatum exarmata naue dimisit. Imposuit fratrem in culeum ligneum: Cestius eandem dicturus, sic exposuit controuersiam: Quidam fratrem domi à patre damnatum, nouerca accusante, cum accepisset ad supplicium, imposuit in culeum ligneum, vt perueniret nescio quo terrarum. ingens risus omnium secutus est. Sed nec ipsi bene cessit declamatio. paucas enim res bene dixit. sed cum à scholasticis non laudaretur: Nemo inquit, imponit hos in culeum ligneum, vt perueniant nescio quo terrarum, vbi calices franguntur, si ecciderint, spongiæ non franguntur. Video quid velitis: sententias porius audire, quàm iocos. fiat. Audite sententias in hac ipsa controuersia dictas.

CONTROVERSIAM XVI.

Ab archipirata filio dimissus.

THEMA. Mortua quidam uxore, ex qua duos filios habebat, duxit aliam. Alterum ex adolescentibus domi patricidij damnatum, tradidit fratri puniendum: ille exarmato nauigio imposuit. Delatus adolescens ad piratas, archipirata factus est. Postea pater peregre profectus, captus est ab eo: & remissus in patriam, abdicat illum.

CONTRA PATREM. ALBVTII SILII. De fratre nec iudicare audeo, nec loqui. Vno nomine gratias ago & gratulor, quòd patrem seruare potuit mori iussus. Tanta tempestate confusus, neque æstimare quicquam, neque despiciere potui. Plura timui crimina pater fortuna torquente, quàm quæ videris ipse nosse. indicabo. solum mihi fratrem tradideris, an alligatum nescio. quantum ad meum stuporem attinet, etiam fugere potuit, nec satis me-

mineram, tale ministerium mihi pater an nouerca mandasset: ministerium an pœnam esse voluisset: vindictam patricidij, an patricidium. In sui fratrem culeo iubes? non possum pater. Non ignoscis, an non credis? ego contendo nec te quidem posse. Si quis tibi dixisset tyrannus: Veni, tuis manibus filium insue: in hoc opere potes oculis tuis, potes manibus uti? potes audire inclusi filij gemitum? Si potes: timeo ne innocentem damnaueris. Si non potes: quid frater in fratrem non possit, patrem testem dedi. Quid accusas, quod impunitatem fratri dederim? in quo facto consilium meum victum est? à me frater ut viueret, non impetrauit: ut fugeret, non impetrauit. Nihil aliud impetrauit, quàm ut aliter, quàm in culeo moreretur. Causam malam habeo, ut inter fratres. Vbi spes in gubernaculo nulla est. in remigio? ne hoc quidem in comite? nemo repertus est naufragij comes. in vulo? in arte? omnia pœne instrumenta circumcisa sunt. Adminiculum in spe nullum est, patri sum excusatus, an fratri? de filio tuo hoc respondeo, quandiu in patrio solo morari licet, cuius est proiectus in mare, quicquid post exilium & naufragium vel facit vel patitur, ab omni fœdere vitæ communis abstractus, pœnarum eius pars non est, nequitia opus est. sed aliis quærentibus, te ipsum testem dabo non esse piratam. Ego illi terræ, ego lucis conspectum, ego etiam mortis humanæ facultatem abstuli. Fortuna ipsa, quæ misera eius, nihil tamen illi præter mare reliquit. Moriendum est mihi, pater iussit. neque ego te deprecor, ne moriar, nec tibi licet non facere quod iussus es. Inter patrem iratum & fratrem moriturum, arbitrium pietati tuæ necessarium suscipe. Sanguinem meum patri refer, culeum mihi remitte: volo mori, sed pura manu tua: hoc tuæ pietatis munus ad inferos perferam, [sicuisse mihi per fratrem aliter quàm patricidæ mori.] **ASINII POLLIONIS.** Equas mihi præbete aures. dabo vobis etiam damnatum absoluendum. Viuit, inquit, frater. non credo. seruauit, inquit, me. fecisti ut crederem. Hæc est summa rerum gestarum. In ea domo, in qua tam facile patricidium creditum est, ego fratrem occidere non potui, frater patrem. Quid mihi cum ista tabula? semel mori volo. **Q. HATERII.** Emicabant densis vndique

aique nubibus fulmina, & terribili fragore horrida tem-
 pestates absconderant diem, imbres undique, & omnia
 procellis saeuientia. Expectat, inquit, parricidam mare.
 intumuerat subitis tempestatibus mare, iustis quoque na-
 uigiis horrendum. Fateor, fateor dixi: fratrem tibi, si in-
 nocens est, fortuna commendo, fragmentum infelix &
 iam nauigaturis omen: quod si quis gubernator vidisset,
 iter suum distulisset. Naufragus è litore emittitur. MAR-
 CELLI ESERNINI. Habes, inquam, frater, si innocens
 es, nauigium, si nocens, culeum. non potui facere parri-
 cidium, & quàm facile erramus homines, factum putau-
 deliberabam, an parèrem patri. Frater, inquit Turan-
 nius, in domo parricidium facies inuenire, etiam locum
 à naufragiis nauigium. ARGENTARII. Quod iusse-
 ras, fratrum est: periit frater. Viuit, inquit, & me dimi-
 sit. bono argumento probatur viuere. Verasque ad cœ-
 lum manus sustulit. Si nihil unquam impie cogitauit, si
 patrem meum etiam damnatus diligo, Dij immortales
 zerum iudices adeste. si aliter sentiret, infelicia sibi im-
 precatu est maria. sic nauem suam rexit. BLANDI.
 Iacebat in litore nauigium, quod etiam integrum infeli-
 citer vexerat. Credam parricidam, si tibi proficiscenti
 nauigium suum reddidit. Subito mihi ferrum non sen-
 tienti cum animo pariter excidit: torpent manus, & nescia
 qua perturbatione tenebræ stupentibus offunduntur ocu-
 lis. intellexi quam difficile esset, parricidium facere, et-
 tiam quod imperasset pater. Ita mihi, quæ sola miseris
 in domo nostra respicis, fortuna succurras, ita mihi con-
 tingat aut honeste viuere, aut mori: ita ex domo nostra
 ego sim vltimus reus, vt iste iurabat, meliorem se nouer-
 cam habuisse, quàm fratrem. CORNELII HISPANI. Fa-
 teor volui occidere, sed tunc intellexi, quàm difficile es-
 set parricidium. Ego, inquit, occidere patrem nolui:
 ne nunc quidem possum. Pater noster nauigauit sereno
 die, tranquillo mari, auspicato itinere, integra nau-
 Quid hoc est? nauigauit damnatus feliciter, quàm qui
 damnauerat. Vade, inquit, patrem te habere mihi non
 licuit: habebo patronum, reuertere. Magnum pietatis
 argumentum, filio carus pater, etiam post supplicium. V-
 trum vobis videtur innocentiam apud piratas didicisse, an

ne apud piratas quidem perdidisse? ARELLI FVSCI PATRIS. Potuit patrem occidere: & quem testem timebat abdicatus à patre? Quo me conferam? in mare? non possum: iratos habeo piratas. Cum traditus est mihi frater, imperatumque ut sum rem supplicium, si qua est fides, tentari me putavi, an possem parricidium facere. PORCII LATRONIS. Perieras * pater, nisi in parricidam incidisses. TRIARI. In naufragio nauigabat: parum est quod non occidit patrem, immo etiam integra naui dimisit patrem * resolutis compagibus, infelix omen navigationis. Insue me culeo: certe sentiam maria, non ea videbo. Scilicet quoque vela fecerant sinus, & armatas classes nauis praecesserat ratis: scires nauigare qui seruaturus esset patrem. Etiam pirata dicitur: iterum falso crimine male audit. CESRII PII. Erat nauigium, immo fuerat: sed adhuc crudelis & pertinax nouerca, post omnia deuicta nihilominus saeuit, maria iam quiescunt praedones iam miserentur, irati iam parcunt. Ibamus praeter sepulchrum matris, ille mortem timens, ego scelus: expecta, vide an fortuna nobis obiciat scelus. Iacebat nauigium peruersus, & attritum salo, vix vnus capax anime. Veni ad vas, victoriam pulchram petiturus, ut probem me parricidam. Non occidisti, inquit, fratrem nouerca, audiui iucundissimam vocem: Fateor me parricidam, occidi fratrem: tutus sum, pater, si hoc probetur? impositus in exarmatam nauem: non est occidere? Nouerca quidem nunquam satis priuignus occiditur? Multas rerum natura mortis vias aperuit, & multis itineribus fata decurrunt: & haec est conditio miserima humani generis, quod nascimur vno modo, multis morimur: laqueus, gladius, praecipit locus, venenum, naufragium, mille aliae mortes insidiantur huic miserimae animae, & hoc occidere vocatur, sed diutius. Si quis nunc stat in turba, & hoc dicit: Huic quisquam parcat, qui fratrem suum occidit, & occidisse se probat? Componis in domo patris, ut alter sceleris sit parricida, alter ministerio. Impositus est in nauem frater: qualem nauem? scitis, nihil esse periculosius, quam etiam instructa nauigia: parua materia sciungit facto. Quid si vero non rudentibus committitur illa anima, non velis, non gubernaculo defenditur? Exarmata nauis,

ta naus , & utroque patens latere. imponitur miser in naufragium : nauigio per se pessum ituro, pondus insuitur. Ecce nauem diuinitas armat : subito visa sunt vela, subito nauis cœpit & regete se, & attollere. Magnum est præsidium in periculis innocentia. Saëum mare inuoluitur, procellæ spumante impetu latera nauigij vrgeat, pulsatur vndique nauis periculis : innocentia tamen tuta est. O maria iustiora iudiciis ! O mitiores procellæ patre, quam eiecistis animam ! Nec hoc tantum diuinitus gestum est, quod peruenit tutus in portum : excipitur classe prædonum. Habeat pater mentem nauigandi, capietur iudex, vt illum pœniteat sententia suæ. Damna-re me nouerca parricidij potuit : parricidam facere nec damnando quidem potuit. Cognosce innocentiam meam in mari, quam domi noluisti. Complexu, osculis profecutus est : sic patrem parricida dimisit. **Ivni Gallionis.** Multa non agnosco : frater domi damnatus est, ego in publico : illi obiectum est quod parricidium fecerit, mihi quod non fecerim. ille negabat, mihi nouo patrociniò vtendum est. Fratrem occidi : in ea domo in qua parricida damnatur, hæc innocentia est. Video vos inuitos audire hoc genus offensionis, malo itaque me vobis innocentem probari quam patri. Fratrem non occidi, non potui fratrem occidere. Idem timuimus, idem doluimus, idem fleuimus : eundem patrem habuimus, eandem matrem, eandem nouercam : mitioris natura pectoris sum, mollioris animi. Non idem omnibus mortalibus natura tribuit ingenium : animus meus durior est, illius clementior : apud piratas quoque inuenitur, qui non possit occidere : putas me dicturum, ne alius occideret ? Si mater nostra viueret, puto illi tradidisset. Quod proximum fuit, mihi tradidit. Verum vobis videtur per manus patris punire filium voluisse, an ablegare priuigam ? pudet me patrociniij mei. Timeo, ne, cum cœpero narrare quid fecerim, dicatis : Certe negabis te posse hominem occidere. **Mvsæ.** Traditus est frater puniendus mihi potissimum. quo istud proposito pater feceris, apud plerosque disputationem habet. Ego, si quid mitius illo tempore voluit fieri, non intellexi. Imposai multum recusantem, & insui culco postulantem.

Obiicis mihi molliorem animum, alius mitior est plusquam debet, alius seuerior est, quam necesse est: mediis alius affectibus inter vtrumque positus, totus in sua potestate est. Quidam & accusare & damnare possunt, & occidere: quidam tam mites sunt, vt non possint in caput ne testimonium quidem dicere. Non possum hominem occidere: hoc vitium & apud piratas inuenitur. Alij viuere sine reipublicæ administratione non possunt: aliis in priuato latere, & extra omnem inuidiam recessisse præcipua tranquillitas est: aliis non potest persuaderi, vt matrimonio obligentur: aliis, vt careant: sunt qui castra timeant: sunt qui cicatricibus suis gaudeant. in tanta morum varietate, videte quantum sit quod excusum non ambitioni, non inertiae veniam peto: misericors sum, non possum occidere hominem. Gratulare pater naturæ mea: nunquam eiusmodi filius parricidium faciet. Hoc vitium à te traxisse videor. Non putatis misericordem, qui quem damnauit, fratri puniendum dedit? Centurio Luculli Mithridatem non potuit occidere: dextera simul ac mente languit: pro bone supiter! Mithridatem quam non dubium parricidam. POMPEII SILONIS. Gaude pater, neuter ex filiis tuis parricidium fecit: dimisi in portum naufragum. Vis pater scire, accusator nocentior sit, an reus? Coniice in alteram nauem nouercam: illa faciat votum, precetur, si neminem innocentem accusauit, si priuignum immerentem non oppressit: in eos piratas incidat, qui nesciant captos dimittere.

PARS ALTERA. MVSÆ. Parricida meus in mari regnat. SEPULLII BASSI. Nega tu parricidam fuisse quem scis esse piratam. GAVII SABINI. Facinus indignum, parricida damnatus post pœnam potuit dicere patri suo, Morere.

DIVISIO. LATRO in has quæstiones diuise: An licuerit illi quod iubebat pater, facere. Non licet, inquit, fratrem necare. Ille damnatus erat. non enim iudicio publico ceciderat. ignosce, si diligentior sum, cum videam hominem tam facile damnari. Timeo ne quis me parricidij postulet. facile est, si dicenda sit domi causa. etiam nocens absolutionem sperare potero. in foro quid respondebo? Occidi fratrem. Parricidam me quoque vocant,

eant, quod non affui reo. Si licuit, an debuerit. Nocens
 est iste, sed mihi frater est. naturæ iura sacra sunt etiam
 apud piratas. Quid de me iudicaturus es, si fecero? puto
 difficulter postea in me parricidium credes. Etiam si de-
 buit parere patri, an ignoscendum sit illi, si non potuit.
 Fatebor, inquit, quod forte offensurum est aures: patri
 parere volui, fratrem occidere non potui. Obortæ sunt
 subito tenebræ, dirigit animus, sublapsus est intercepto
 spiritu corpus. non possum fratrem occidere. Pone hoc
 loco piratam, non poterit. Quidam occidere hominem
 tantum non possunt. Quorundam aduersus hostes deficit
 manus. Fratris quoque beneficium non est tam magnum,
 pater, quam putas. Non ille te noluit occidere: sed non
 potuit. Nouissimas illas partes fecit. Quamuis non occi-
 derit, si tamen potuit damnatum, an abdicari debeat. Di-
 cit enim pater, Si non poteras, negales, & misisses ad me,
 non posse te. Hoc loco Latio dixit rem valde laudatam.
 Dixisses, inquit, te non posse. Ita tu nesciebas? putasti me
 posse occidere? Quid ergo sic loquebaris, tanquam vnum
 parricidij condemnasses? Deinde an puniuerit fratrem.
 Hæc descriptio supplicij, quod dixit grauius etiam culeo
 fuisse: & adiecit, hoc die illum pœnas dare inter barba-
 ros inclusum, per quos necesse est illi patre populari ca-
 pere. Sed ne per illos quidem necesse est parricidium fa-
 cere. Hac diuisione vsi sunt, quibus placuit & illius cau-
 sam defendere: inter quos & GEMINVS VARIVS fuit, qui
 aiebat adolescentem optimam causam habere, si non oc-
 cidit fratrem etiam nocentem: meliorem tamen, si non oc-
 cidit innocentem. Partitam autem materiam fecit er-
 ga has quæstiones Geminus, & quibus idem placuit: An
 abdicari non debeat, etiam si nocentem fratrem non oc-
 cidit. hic dixit, Non licuit, non debui, non potui. An in-
 nocentem non occiderit. Bellam rem Geminus hoc loco
 dixit, cum cœpisset per omnes numeros fratrem tan-
 quam reum defendere. Dicit, inquit, aliquis, Tam se-
 ro defendis? Non potui citius. Hodie primum res in-
 forum delata est. Nouissime, an etiam nocentem satis
 punierit.

COLOR. De colore inter maximos & oratores & de-
 clamatores disputatum est, vtumne aliquid deberet dici

in nouercam, an nihil. P. ASPRENAS ET ALBVTIVS, & præter oratores magna bonorum rhetorum manus in hanc partem transferunt, vt in nouercam inuherentur. Fuerunt & illi qui non quidem palam dicerent, sed per suspiciones & figuras: quam rem non probabat PASSIENVS, & aiebat, minus verecundum esse, aut tolerabile, infamare nouercam, quam accusare. Quidam principia tantum habuerunt in sua potestate, deinde ablati sunt impetu. Excusatius est autem, in malum colorem incidere, quam transire. LATRO illum introduxit colorem re-ctum in narratione, quo per totam actionem vsus est. Non potui occidere. Et cum descripsisset ingenti spiritu titubantem, & interrogatione fratris occidendi concidentem, dixit: Nouerca aliud quære in priuignum tuum crimen. hic parricidium non potest facere. CESTIVS colore alio vsus est. Transibamus, inquit, secundum matris sepulchrum, inuocare cœpit manes eius. motus sum. Et puerili sensu colorem transcurrir. Quid facerem? inquit: occidere pater iubebat, mater vëtabat: & cum colorem dixit: Hæc mecum cogitauì, Non est imperatum vt manu occiderem, non vt laqueo, non vt mari: eligere supplicij genus liberum est. FVSCVS APPELLIVS hoc colore vsus est: Tentari me à patre putauì: Vno, inquit, supplicio alterum filium puniri, alterum experiri vult. ALBVTIVS in argumentis plura posuit, & omnes fere colores contrectauit. In narratione hoc colore vsus est, & dixit: Hoc vnum mihi præsta beneficium: sine me tanquam parricidam mori. ARGENTARIVS: Non tanquam frater essem: sed huius consilij inuentor, dixit: Cogitauì quid facerem. Tandem inueni, quomodo parricidium vindicarem sine parricidio: PASSIENVS hoc colore vsus est: non putauì partem vtiq; velle occidi filium. Videbatur mihi omnia misericordiæ adiumenta præparasse, quod domi cognouerat, quod inter suos. Fratri, inquam tradidit: age si parcere voluisset, cui tradidisset? POLLIO ASINIVS dixit in nouercam. itaque illo colore vsus est: Cogitauì mecum quid liceret, quid oporteret. si tantum, inquam, nefas commissum est, nullæ meæ partes sunt ad expiandum scelus. Triumuiris opus est, con-
nitio, carnifice. Tanti sceleris, non magis priuatum potest esse

test esse supplicium, quàm iudicium. MARCELLVS dixit ita : Si iste parricidium fecit, ideo & ego faciam? & illam quam supra sententiam retuli : Habes, inquam, frater. VARIUS GEMINVS & ipse dixit : Nolui occidere. Egre- gie, inquam, nouerca inter priuignos diuisit odium, aliter alium aggressa est. alteri parricidium obiicit, alteri man- dat. & hac illum figura defendit in narratione. Interroga- ui fratrem, Apud quem prætorem causam dixisti? apud nullum, inquit. Quis accusator fuit? nemo. Quis testis? immo qui testes? Vni enim etiam de minore scelere non creditur. Nemo, inquit. Quis de te pronuntiauit? nemo. Quid porro inquit? Ego si reus fuisset, ad te non misis- sem? SEPVLLIVS BASSVS hoc colore vsus est : Non ha- bui parricidæ instrumenta, non culeum, non serpentes; parricidam tamen in maria proieci. HISPANVS duro colore vsus est : Hoc, inquit, supplicium tanquam grauius elegi. Quid iste, inquam, insuetur, & statim omnem sen- sum supplicij effugiet? immo sollicitus pendeat; &, quod ne insuti quidem parricidæ patiuntur, ipse pœnam suam spectet : nihil speret, timeat omnia, peius debet quàm ce- teri parricidæ mori : à patre damnatus est. Et hoc colo- re per totam declamationem vsus est, vt diceret, hoc se tanquam grauius elegisse. Displicebat color hic pruden- tibus. Quam enim spem habeat absolutionis, si nec pa- ruit, nec pepercit? HATERIVS hoc colore vsus est : Diu inecum disputauit. parricida est, quem non testis probauit, non iudex coarguit. quid ergo? innocens quem condem- nat pater? Inueni æquè pœnam simillimam reo : mersam, non tamen ex toto perditam ratem, quæ vel punire fra- trem posset, vel absolueret. TRIARIVS & ipse quasi sen- tentiam de fratre ferre voluisset, egit, & dixit. Tandem ad cœlum manibus leuatis : Quicquid est, inquam, quod terris imperat, quod regnat profundo, quicquid est quod ex sublimi res spectat humanas, inuoco. damnatus alto committitur. Dij iudicate post patrem. Hæc sententia dicebatur ex Græco translata, sed Græca corruptior est : Πασθδαν ἀμιτρητων δεσσοτι βυθων, τλω αεθλων ηγορποσιδμυε βασιλειωσ' αωαγεται πατρσκτων, μετ' πωτρεσθ δικασον. Ne- priune immensi domine profundi, adepse regnum atherium, adducitur parricida, post patrem iudica. A parte patris,

quod ab archipirata dimissus est sic. **CESTIVS**. Poenam, inquit, putavit mihi hanc esse morte graviorem. & sic posuit in narratione: Rogabam ut occideret, non impetraui. **VARIUS GEMINVS** ait: In hoc me dimisit, non quia volebat saluum esse, sed ad patrocinium suum: ut quia non nunc occiderat, videretur nec ante voluisse. **LATRO** dixit: Quis porro vno me miserior est, qui vitam parricide debeo? **DIO-CLES CARYSTIVS** elegantem sensum in proœmio posuit pro adolescente, cum diceret causas se abdicationis non invenire, luxuriæ se occasionem non habuisse, parricidium sibi non obiici, & contra reos se minime laborare: Fortasse, inquit, queritur, quod captum non redemerit. adiecit *ὅτι ἐχὲς κηρὸν πατρὸς*; *Non habet iocandi occasionem*. Et cum tractaret in vltima parte, debere patrem nosse vitia liberorum, & ferre. utique in vnica adiecit: *Πατρίεσσου πύτιε, ὅτι κηρὸν πατρὸς νυκτὶ ἦός ἐστιν ἀρξενός*: *Expertus es pater, quod norma ad res ingeniosas filius est utilis ac frugi*. **ARTEMON** in descriptione tempestatis laudatus est, & belle accessit ad eam. *Νῆξ δὲ παλοήσαντ' ἀναγκη. ἄκιστον*, *Nautalis classis bene nauigantis eductio. attende*. Et cum de ipso nauigio diceret, pulchre cepit: *Συλῶθ' ἔρημον αἰὸς ἐστὶ τήξ*: *Nauis deserta non reducis est fortuna*. Et vltimum descriptionis suæ sententiam proposuit: *ναυαγὸς ἀπὸ λιμῶν ἀνήξον*: *Nauis fragus è portu soluebam*. Et ad partem narrationis eleganter transit: *ἀπηστανυῖο πύτιε, πῶς αἰὸς δύοσεν, ὅπως ἀπὸ δύο εἰς*. *Exige nunc pater, ut emerferit, quomodo è duobus vnus*. **GLYCON** dixit.

SOLEO dicere vobis, Cestium Latinorum verborum inopia hominem Græcum laborasse, sensibus abundasse. Itaque quotiens latius aliquid describere ausus est, totiens substiruit: utique cum se ad imitationem magni alienius ingenij direxerat, sicut in hac controuersia fecit. Nam in narratione, cum fratrem traditum sibi describeret, placuit sibi in hac explicatione vna & infelici. Nox erat concubina, & omnia ludices, canentia sideribus muta erant. **MONTANVS LVLIVS**, qui comis fuit, quique egregius poeta, aiebat illum imitari voluisse Virgilij descriptionem:

Nox erat, & terras animalia fessa per omnes,
Alituum, pecudumque genus sopor altus habebat.

Ac

At Virgilij imitationem bene cessisse, qui illos optimos versus Varronis expressisset in melius:

Deserant latrâre canes; vrbesque silebant.

Omnia noctis erant placida composita quiete.

Solebat Ouidius de his versibus dicere, potuisse fieri longè meliores, si secundi versus vltima pars abscinderetur, & sic defineret:

Omnia noctis erant.

Varro quem voluit sensum optimè explicuit. Ouidius in illius versu suum sensum inuenit: aliud enim intercisus versus significaturus est, aliud totus significat.

CONTROVERSIA XVII.

Popilius Ciceronis interfector.

LEX. DE MORIBVS SIT ACTIO. Thema. *Popilius parricidij reum Cicero defendit: absolutus est. proscripsum Ciceronem ab Antonio missus occidit Popilius, & caput eius ad Antonium retulit. accusatur de moribus.*

CONTRA POPILIUM. BASSI SEPYLII. Si accusasset Cicero Popilius, viueret. Occidit Ciceronem Popilius. Puto iam creditis occisum ab isto patrem. vt vno ictu peccet: tantum dabo. pro Cicero sic liceat pacisci. **GABII SABINI.** Quod vnum potuimus effecimus, vt veniret tempus, quo Popilius Ciceronem occideret. Popilius, inquit, Ciceronem occidere? Pro te vel patrem. **PORCII LATRONIS.** Profus occisurus Ciceronem, debebat incipere à patre. Antonius, inquit, iussit. Non pudeat te Popili? Imperator te tuus credidit posse parricidium facere. Abscidit caput, amputauit manum: effecit vt minimum in illo esset crimen, quod Ciceronem occidit. Facinus indignum. felicissime licet cedat actio, id solum efficiamus, vt qui occidit Ciceronem, tantum erubescat. Pro dij boni, occisum Ciceronem, malos mores voco. **ALBERTII SILII.** Cæde cervices tanti viri, & humero tenus relictum amputa caput. I nunc, & nega te parricidam. Hoc vnum tamè feliciter fecisti, quod ante occidis patrem quam Ciceronem. Facilius Cicero pro parricidio iudices moritur, quam pro se clientem. Ad vos hoc patroni exemplum

pertinet. nullos magis odit Popilius, quàm quibus ple-
 ritimum debet. Vbicunque estis, Iudices, qui in istum reum
 federatis, ecquid poenitet absoluisse? ARGENTARIUS.
 Impius est, ingratus est: audeo dicere, parricida. Sensit
 qui defenderat. Respice forum: hic sub Cicerone sedi-
 sti. respice rostra: hic supra Ciceronem stetit. Quantum
 eloquentia tua Cicero potuit? Popilius de moribus reus
 est. absceidit ceruices loquentis: hæc est absoluti clientis
 post longum tempus salutatio. Parce iam quæso, Popili.
 Nihil tibi nisi occidendum Ciceronem mandavit Anto-
 nius. Duo fecit parricidia: quorum alterum audistis, al-
 terum vidistis. CESTII PII. Si dixero, Adolescentia
 turpis est, infamis pueritia est: respondebit, Iam ista Cice-
 ro defendit. Non pudet Popili? accusator tuus viuit. quid
 tam commune, quàm spiritus viuis, terra mortuis, mare
 fluctuantibus, litus eiectis? Parricida sic etiam tu perisses.
 FVLVII SPARSI. Non credidisset facturum Popilium
 Antonium, nisi in mentem illi venisset: illum & parrici-
 dium fecisse. Facinus indignum: à me defenditur Cicero,
 cum Popilium Cicero defenderit. MENTONIS. Non
 magis quisquam alius occidere Ciceronem potuit præter
 Popilium, quàm nemo Popilium præter Ciceronem de-
 fendere. parricidam quem viuis negat Cicero, occisus of-
 fendit. Fortunam Ciceronis! Antonius illum proscripsit,
 qui accusatus est: Popilius occidit, qui defensus est. Si
 damnatus esses, carnifex te culeo totum insuisset. Video
 quid respondeat. Non credet Antonius occisum Cice-
 ronem à Popilio, nisi ei signum attulerit. TRIARI.
 Præsta Ciceroni quod propinqui Catilinæ, quod amici
 Verri præstiterunt. Proscriptum transi. Ne à mortuo qui-
 dem manus abstinet, lacerat occisum. Popilli, hoc parrici-
 dium tertium tuum est. POMPEII SILONIS. Nunquid
 magis exonerare te possum? præsta Ciceroni quod Anto-
 nius. CORNELII HISPANI. Dic Antonio: Ego istud sæ-
 culus facere possum, & patrem occidi. Securi erant amici
 Ciceronis, postquam ad illum Popilius missus est. ARLI
 LI FVSCI PATRIS. Potuisti Ciceronem occidere? at
 quàm bene persuaerat nobis Cicero, parricidium te fa-
 cere non posse! Occidisti tu Ciceronem loquentem? Nun-
 quid, inquit, & aliquis ex tuis venerat index? an nemo
 Ciceroni

Ciceroni timendus est, qui cum Popilio venit? **Q. HA-
TERII.** Qui modo Italiae humeris relatus est, nunc sic à
Popilio refertur? proposito in rostris capite Ciceronis, cum
vnius metu omnia tenerentur, gemitus tamen populi liber
fuit. **IULII BASSI.** Proscriptus, inquit, erat Cicero. pater
certe tuus proscriptus non fuit. **BLANDI.** Dij manes, Po-
pilij senis, occisi & inultæ patris umbræ, Cicero, te perse-
quuntur, vt quem negasti, parricidam sentias. **CAPITO-
NIS.** Deduxi ad vos reum omnium, quos terra sustinet,
nocentissimum, ingratum, impium, percussorem, bis par-
ricidam: nec tamen timeo. Patroni viderint. nemo à Po-
pilio quidem, nisi post beneficium occiditur. Nec damna-
tionem tamen ipsius despero. non enim à Cicerone nunc
defenditur. Timeo ne causæ non satisfaciam. maior causa
est, occisum à Popilio Ciceronem queri, quam fuit ali-
quando probare non occisum patrem. Ciceronem quis-
quam potuit occidere, qui audiuit? Minturnensis palus
exulem Marium non hausit. Cimber etiam in carcere vidit
imperantem, prætor ita à conspectus exulis flexit. Qui in
crepidine viderat Marium, in sella figuravit: Non possu-
mus de Popilio queri: eodem loco patronum habuit, quo
patrem. Pompeius terrarum marisque domitor, Hortensij
se clientem libenter confessus est: Hortensius bona Pom-
peij, non Pompeium defenderat. Romulus, horum mee-
nium conditor, & sacratus cælo parens, non tantum vr-
bem fecit, quantum Cicero seruauit. Metellus in Vestæ
æde extinxit incendium: Cicero Romæ. Glorietur Han-
nibale Scipio, Pyrrho Fabricius, Antiocho alter Scipio, Per-
se Paulus, Spartaco Crassus, Sertorio & Mithridate Pom-
peius. nemo hostis Catilina propius accessit. Fert appensum
conto caput, & defluente sanguine, hunc ipsum inquinat
locum; in quo pro Popilio dixerat. **BUTRONIS.** Quantæ
fuit eloquentiæ! probauit ab eo non occisum patrem, à
quo occidi poterat etiam Cicero. **MARILLII.** Si inimi-
cus essem patronis, optarem vt reus absolueretur. Turpe iu-
diciū, in ea ciuitate Ciceronem non defendi, in qua de-
fendi potuit etiam Popilius.

DIVISIO. Popilium pauci ex historicis tradiderunt
interfectorem Ciceronis: sed hi quoque non parrici-
dij reum à Cicerone defensum, sed in priuato iudicio.

Declinatoribus placuit, parricidam reum fuisse. Si autem eum accusant, tanquam defendi non posset: cum adeo possit absolui, ut ne accusari quidem poterit. **LATRON** non placebat illum sic accusari, quomodo quidam accusaverunt: Obiicio tibi quod occidisti hominem, quod civem, quod senatorem, quod consularem, quod Ciceronem, quod patronum tuum. Hac enim ratione non aggravari indignationem, sed fatigari. statim illo veniendum est, ad quod properat auditor. Nam in reliquis adeo bonam causam habet **Popilius**, ut detracta eo quod patronum occidit, nihil negotij habiturus sit. Patrocinium eius est civilis belli necessitas. Itaque nolo per illos reum gradus ducere, quos potest tutius evadere. Licuit enim in bello & civem & senatorem & consularem occidere: nec in hoc crimen est, quod Ciceronem, sed quod patronum. **LATRO** accusavit illum de moribus: primam quod sic vixisset, ut causam parricidij diceret, deinde quod patronum suum occidisset. Et fecit hac quaestiones, An posset eo nomine accusari quo absolutus est. Si quis, inquit, hodie voley me parricidij postulare, non poterit. Quomodo crimen quod obiici non potest, paniri potest? An in bello civili acta obiici non possint. Honestè dixit, cum hunc locum tractaret **VARIVS GEMINVS**. Si illa, inquit, tempora in crimen vocas, dicis non de hominis, sed de Reip. moribus. Si potest, quod civili bello actum est obiici, an hæc obiici debeant. Hanc quaestionem in illa dixit. An etiam si necesse ei fuit facere, non sit tamen ignoscendum. ad quandam enim nulla debet necessitas compellere. Hoc loco **LATRO** dixit summis clamoribus: Ita tu **Popili**, si **Antonius** iussisset, patrem tuum occideres? Deinde, an non fuerit ei necesse. Potuisti excusare te, potuisti præmittere aliquem ad Ciceronem, ut sciret & fingeret. Necesse certè non fuit, manum caputque præcidere mortuo.

COLOR. Colorem pro **Popilio LATRO** simplicem habuit, necessitate coactum fecisse, & hoc loco illam sententiam dixit: Miraris, si eo tempore necesse fuit **Popilio** occidere, quo **Ciceroni** mori? **ALBVRTIVS** dixit, in pœnam **Ciceronis** electum amantissimum **Ciceronis**, quasi exprobraturus per hoc illi suam fortunam esset. **Molestius**, inquit,

inquit, feret, se à Popilio occidi, quàm occidi. MARCELLVS ESARNINVS eundem colorem aliter induxit. Cogitabat, inquit, Antonius secum: quod Ciceroni excogitabo supplicium? Occidi iussero? olim iam aduersus hunc metum emuniuit animum. Scit mortem nec immaturam esse consulari, nec miseram sapienti: fiat aliquid noui quod non expectat, quod non timet: non indignabitur ceruicem hosti porrigere, indignabitur clienti: Popilium aliquis vocet, vt sciat quantum illi defensi rei profuerint. SILO POMPEIVS hoc colore vsus est. Offendebatur, inquit, proscriptione, & quædam liberius loquebatur. non miror: Ciceronis cliens est. tanto magis occide Ciceronem tuum. Et dixit, non suæ infirmitatis sententiam: Vterque, inquit, sed diuerso genere punitus est. Ciceronis proscriptio fuit, occidi: mea, occidere. MARRILLIVS præceptor noster sic narravit: Iussit, inquit, imperator, iussit victor, iussit qui proscripserat: ego illi negare quicquam possem, cui nihil negare poterat Respublica? BLANDVS. Hoc, inquit, loco volui me excusare. dixi, Cicero me defendit. respondit. Scio. me accusauit. I ergo, vt scias plus sibi Antonij accusationem nocuisse, quàm Popilij defensionem profuisse. BVTRO hoc colore Vocetur, inquit, ille Ciceronianus, ille cliens amicus. Excogitavi quomodo Cicero sua periret manu. CESTIVS hoc colore: Durissima, inquit, mihi militia in Antonij castris fuit ob hoc ipsum, quòd Ciceronis eram cliens, difficilimæ mihi expeditiones dabantur. Tunc quoque vocatus sum quasi ad pœnam. I, inquit, occide Ciceronem: Nec credam, inquit, nisi attuleris caput. magisque admiratus est potentiam suam, quod Ciceronem Popilio non licebat occidere. FVSCVS ARBELLIVS hoc colore vsus est: Antonij se partes secutum, vt si quis posset, Ciceroni prodesset: facta proscriptione ad genua se Antonij procidisse deprecatum pro Cicerone: offensum Antonium, eo magis dixisse: Occide, quem mori non vis. Hic color displicebat Passieno, quia ad testem ducit. nam si hoc fecit Popilius, non tantum quod defendat habet, sed habet quod gloriatur. HISPO ROMANVS vehementi colore vsus est, & duro. Patronum enim Popilio dedit, & dixit, aliter se causam acturum Popilij, aliter Antonij:

pro Popilio dicturum. Occidere nolui, coactus sum: pro Antonio dicturum. Occidi Ciceronem oportuit. & dixit locum, aliter non potuisse pacari Remp. quam si ille turbator otij è Rep. sublatus esset. Solus ex declamatoribus in Ciceronem inuectus est: Quid ille, inquit, cum Antonium hostem iudicaret, & omnes Antonij milites, non intelligebat se & Popilium proseripfisse? Hic color prima facie asperior est, sed ab illo egregie tractatus est. VARIUS quidem minus dixit: Cum imperasset mihi Antonius, passus sum, ne aliquis P. Clodij mitteretur, qui conzumeliis afficeret, antequam occideret, & viuum laniaret. ARGENTARIUS dixit: Vocatus veni, post proseriptionem Antonius terribilior erat factus etiam suis. Iussus sum Ciceronem occidere: quid facerem? Non parète vno modo poteram, si me occidisset: hoc nec Cicero poterat. A parte accusatoris illo loco, quo Popilius venit, nemo non aliquid noui voluit dicere. LATRO ait: Præcluserat fores, nemo ad proseriptum recipiebatur. Popilius vt venit, admissus est. CESTIVS dixit: Vt renuntiatum est Ciceroni, ait: Popilio temper iaceo. HISPANVS CORNELIVS fecit etiam querentem Ciceronem: Popili, tam serò? ALBTIVS dixit: Quid est, Popili? ecquid tuto lateo? nunquid murandus est locus? Inepte AVIDIENVS PAVLVS, quid induxit Ciceronem, tum maxime orationem pro Popilio legentem. ET MYRRHEDIVS non est passus hanc controuersiam transire, sine aliqua stuporis sui nota. Descripsit enim ferentem manum & caput Ciceronis Popilium, dixit Popilio: Quanto aliter reus Ciceronis tenebas manum eius?

CONTROVERSIÀ XVIII.

Ter abdicatus venenum terens.

THEMA. Ter abdicatus, ter absolutus deprehensus est à patre in secreta domus parte medicamentum terens. inzerz gat, quid esset? dixit, venenum: & velle se mori. & essudii. accusatur parricidij.

PRO FILIO. CESTII PII. Dic quid commiserim!
certè

certè nec secreta te fallunt. dimittam te : intelligetis cui parauerim , dic quid ante commiserim , nisi forte contentus es reo obiicere parricidium , patricidæ nihil. ARGENTARIJ. Volo mori , quia reus fui. quid ergo ? reu uiuet , quia sordidatus assidebit pater ? Reuertar ad venenum. quando iniqua fortuna nullo me periculo defungi semel passa est. ALBVTII SILI. Quare ergo non moreris ? Non iuuat me mori , si quem alium iuuet. Vt interuenit pater , in has cogitationes abij : Ergo quisquam tam infelix fuit ? ergo quisquam me magis odit , quàm ego ? misereri mei cœpit. VARIJ GEMINI. Ter , inquit , abdicatus es. Videris mihi pater obiicere , quòd tandiu uiuam , quòd venio , quòd pro me loquar. Nolite mirari : tantum iucundum est innocentibus mori , quàm miseris defendi. CORNELIJ HISPANI. Scio quosdam periclitanteis illa iactare. Nunc primùm causam dico. hoc ego dicere non possum. Iterum reus fui : nec dubito , quin vobis in odium venerim , cum ipse me oderim. PORCII LATRONIS. Ter causam dixit , accessit ad hæc supplicia mea venenum : hoc si tibi satis non est , uiuam.

ALTERA PARS. ALBVTII SILI. Testor deos immortales , hoc me tribus iam cauisse abdicacionibus , ne in domo mea venenum deprehenderem. Parricidij reus uiuit , qui abdicatus mori voluit. In quam angusto domus meæ fortuna posita est , aut patri pereundum est , aut filio. Quid habes , quare me mori velis ? Viuunt orbi , viuunt naufragi , viuunt etiam quibus contigerunt liberi. Ter abdicatus cum se mori velle dicat , vitam rogat. Teneo parricidam , quod apparet etiam in suam mortem paratissimum. CORNELIJ HISPANI. Nolite mirari , si debitas vires dolori meo uca exhibuero : tribus iudiciis experti estis , patres accusare non posse. VIBII RVFI. Cum tantum est quod fateris , quantum est quod negas ? Tu venenum quaesisti , tu venenum emisti , tu venenum intulisti in eam domum in qua habebas inimicum patrem. rectè vitam odifces , si iam tibi parricidium obiecisssem. Vis scire quid peccaueris ? indica quis tibi vendiderit. dicetur illi : Tu venenum vendebas cuiquam ? tu ter abdicato vendebas. sine dubio sciebas cui daturus esset. ita hoc ego iudicio filij mortem moror. Si me cum isto includitis , moriar , vt

vobis hanc faciam inuidiam, quam iste mihi facere voluit. **VARI** GEMINI. Quæritis, filius meus venenum cui parauerit? non bibit. **POMPEII** SILONIS. Mihi, inquit, parauit. & hoc est patri parare. Absolutus mori vult: reus viuit. **MVSÆ**. Habuit malum medicamentum Mithridates. Quis enim alius debeat habere, quam parricida? habuit, inquit, Demosthenes venenum, & vixit. Id est, Ego tibi pater, quod Demostheni Philippus. **PORCII** LATRONIS. Cum abdicarem, si quid obieceram, aiebat. Nunquid deprehendisti? non tamen habebitis quod multum de eo dubitetis: quod negat, parricidium est; quod confitetur, venenum. Mori, inquit, volo viuo patre: & hoc parricidium est. Miser, & quæ timui ne biberet venenum, quam ne daret. **ARELLII** FVSCI PATRIS. Mihi, inquit, parauit venenum, ne quis dubitet an alium possit occidere. **IVNI** OTHONIS PATRIS. Reus est parricidij, qui mauult mori, quam patrem videre. quomodo vultis magis probem vobis illum noluisse? non vult mori. **MOXI**, inquit, volui. quære? quia ter vicisti. Si mihi creditis, parricidium facere voluit: si isti, à me parricidium fieri voluit. Qualis est reus, cuius hoc vnum patrocinium est, indignum se vita fuisse? Dico tam iniuisum tibi patrem fuisse, vt occidere volueris: tam iniuisum ipse confiteris, vt mori volueris.

DIVISIO Non puto vos exigere diuisionem, cum coniecturalis sit controuersia. habet tamen dissimilem ceteris coniecturam, & duplicem: non quomodo solet aut inter duos reos, cum alterum coarguimus: aut inter duo crimina, cum alterum probamus, vt id alterius fiat probatio: tanquam cum dicimus adulteram fuisse, vt credatur etiam propter hoc venefica. In vno homine coniectura duplex est. quærimus enim, vtrum venenum in suam mortem, an in patris parauerit.

COLOR. Si hic color displicet pro adolescente, quo dixit Latio, vt nihil mutaret, sed diceret: Mori volui tædio abdicationis, & infelicitatis assidua, cum in hoc tantum sordes ponerem, vt cum maiore tormento positas resumerem, & absolutio mihi vni, non finis esset periculi sed initium: incipit præter coniecturam, & illa prima vulgaris in eiusmodi controuersis & petrita quæstio incurere,

tere, an venenum habere in mortem suam liceat. ALBERTIVS illo colore pro adolescente dixit, non fuisse venenum. Cum putarem, inquit, odio esse patri meo, volui experiri affectum eius, quomodo mentionem mortis meae ferret. itaque palam, & ita vt interueniret pater, tenui. FVSCVS ARRELLIVS eodem colore vsus est, sed aliter: Non dixit, Experiri patrem volui, sed vt miserabilem me patri facerem. MYRRHEDIYS pro cetero stupore suo dixit, medicamentum se parasse ad somnum: quia assidue sollicitudines, vigiliarum sibi facerent consuetudinem Vfus colore est: & Publiam sententiam dixit: Abdicationes inquit, suas veneno diluit. Et iterum: Mortem, inquit, meam effudi. Memini nos, cum loqueretur de hoc genere sententiarum, quo iam infecta erant adolescentulorum omnium ingenia, queri de Publio, quasi iam ille hanc insaniam introduxisset. CASSIVS SEVERVS, summus Publij amator, aiebat, non illius hoc vitium esse, sed illorum, qui illum ex parte, qua transire deberent, imitarentur, mitterent ea, quæ apud eum melius essent dicta: quam apud quenquam comicum, tragicum, aut Romanum, aut Græcum: vt illum versus, quo aiebat vnum versus inueniri non posse meliorem:

Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet.

& illud de eadem re dictum:

Desunt luxuria multa, auaritia omnia.

& illos versus, qui huic quoque ter abdicato possent conuenire:

O vita, misero longa, felici brevis!

Et plurimos deinceps versus referebat Publij disertissimos. Deinde auctorem huius vitij quod ex captione vnus verbi plura significantis nascitur, aiebat Pomponium Attellanarum scriptorem fuisse, à quo primum ad Laberium transisse hoc studium imitandi, deinde ad Ciceronem, qui illud ad virtutum studia transtulisset. Nam vt transeam innumerablem, quæ Cicero in orationibus aut in sermone dixit, & nota vt non referam à Laberio dicta, cum Mimi eius, quicquid modo tolerabile habent, tale habeant: id quod Cicero in Laberium Diuus Iulius ludis suis Mimum produxit, deinde equestri illum ordini reddidum iussit ire, sessum in æquestris: omnes ita se coarctauerunt, vt venientem non reci-

perent multosque tunc in senatum legaret Cæsar, & ut re-
pleret exhaustum bello civili ordinem, & ut his qui bene
de partibus meruerant gratiam referret. Cicero in vtram-
que sem iocatus, misit ad Laberium transeuntem: Rece-
pissim te, nisi anguste sederem. Laberius ad Ciceronem re-
misit: Atqui soles duabus sellis sedere. Quia Cicero male
audiebat tanquam nec Pompeio certus amicus, nec Cæsari,
sed vtriusque adulator. Vterque elegantissime: sed neu-
ter in hoc genere seruat modum. Ab his huius studij dif-
fusa est in plures imitatio. Sed, ut ad controuersiam redeam,
CASSIVS SEVERVS aiebat, placere sibi illum colorem:
Mori volui. Et quasdam dixit inter disputandam senten-
tias: Tertio inquit, cum abdicaret, aiebam: Nihil tanti est:
infelicem hanc animam, quam totiens exagitat pater &
infestat, semel recipiat. Sed illud rursus dicebat: Mihi ser-
ua istum animum. facies quod voles absolutus. Quare er-
go nunc non moreris? dicet aliquis: Primum, non semper
idem miseris libet, nonnunquam iuuat cum fortuna sua
concurrere, illam fatigare. Deinde verum vis: quare non
moriar interim? quia puto te velle. OTHO IUNIUS inest-
ptam sententiam videbatur dixisse: Non multum interest
mea, aut enim me, aut filium meum voluit occidere.

CONTROVERSA XIX.

Mater cæca filium retinens.

LEX LIBERI PARENTES ALANT, AVT VINCIAN-
TVR. Thema. *Quidam cum haberet uxorem, & ex ea
filium, peregre profectus, & à piratis captus, scripsit de re-
demptione epistolas uxori & filio. Vxor flendo oculos perdi-
dit, filium euntem ad redemptionem patris alimenta pescit.
Non remanentem, alligari vult.*

PRO MATRE. CESTII PII. Non est quod mulieris
affectum lege æstimetis, quia minatur: omnia fecit, ne fi-
lius alligetur. Navigaturus reliquit vxori filium: nec ad-
huc cæca erat. **ALVTII SILI.** Deducite filium, itaque
tene, complectere. audeo dicere, hoc par ne piratæ qui-
dem diuiderent. si vellet filium alligare, pateretur ire
quo

quò properat. Ego tu adoleſcens, matri tuæ nec decem menſium quidem alimenta reddes? ſi paſcere non vis matrem, expecta ſaltem vt efferas. TRIARI. Legem attulit, qua catenas minetur, cauſam qua timet. MARCELLI AEFERNINI. Si perſeueras, me quoque ad piratas trahe: impetrabo ab illis alimenta, & virum meum. FVLII SPARSI. Mater ſi non paſcitur, moritura eſt. Pater etiam ſi non redimitur, paſcitur tamen. IVLII BAſSI. Patri tuo ſuperſunt & oculi & alimenta.

ALTERA PARS. CESTII PII. Matrem meam imitari volo, amate me docuit. Vnius vinculis duos alligat. Si matris exemplo pius eſſe voluero, etiam oculos patri debeo. ARELLII FVSCI PATRIS. Deſertorem tuum apud patrem inuenies. VARIII GEMINI. Qualis fortuna eſt, cui victo mater catenas denunciât, victori eundem eſt ad piratas? Omnia licet patri præſtem, meliorem tamen habuit vxorem. Quam multi me putant, quia nolim ad patrem redimendum ire, cum matre colludere. FVLVII SPARSI. Matri nihil timeo, ſi eam apud vos relinquo: patri quid timeo, ſi eum apud piratas relinquo? BVTEONIS. Oculos certe etiam mihi, ne plus marito præſtiterit vxor.

DIVISIO. LATRO hanc controuerſiam, quaſi eſſet tota officij, declamauit, nullas quaſtiones iuris inferuit, ſed comparauit inter ſe incommoda patris & matris: & tanquam quaereret, dixit: Vtrum ad redimendum potius captum patrem filius ire deberet, an ad alendam cœcam matrem ſuſtinere. Et ſic eam diuiſit, vt diceret: Hoc quod pater deſiderat vtile eſt patri. Nouiſſime tractauit, ne patri quidem vtile. vtiq; ſi ſciat matrem in hac eſſe fortuna, non paſſurum. In epilogis vehemens fuit. APOLLONIVS GRÆCVS ET BVTEO fatuam quaſtioneſ mouerunt primam. An lex quæ de alendis parentibus lata eſt, ad patris tantum nomen pertineat. Illi ſunt omnia priuilegia data: & ipſam pœnam non alentium, eſſe ſignam non muliebris poteſtatis. Res eſt ineptior quàm vt coarguenda ſit: itaque tranſeo. Illud vnum quod dicebat POLLIO AſINIVS, referam: Nunquam tentari debere in cauſa verecunda improbam quaſtioneſ. HIſPO ROMANVS illam mouit quaſtioneſ, An lex de alendis parentibus

non pertineat ad matres. An viuis parentibus, filius inquit, familiarum nulli poterit seruire nisi patri, omni alia seruiture liber est. Puta enim te alimenta petere ab eo, quem pater mittat peregre, quam nauigare iubeat: primæ partes sunt patris, secundæ matris. **ALBTIVS** non iuris fecit illam quæstionem sed æquitatis: ita tamen, vt iuri adiungeret, & matris prius esse, quàm patris officium. **STILO** **POMPETVS** illam fecit quæstionem: An quotiens duobus communis esset potestas, eius tota fieret, qui præsens esset. Puta, inquit, te seruum esse communem, huic domino seruias, qui præsens est. puta fundum esse communem, is fructus percipiet, qui præsens est. Illam quæstionem huic duram subiecit: An nunc pater, nullum ius in filium habeat. Quomodo, inquit, cuius iura habeat, qui liberi hominis non habet? pater nullam habet in te potestatem: mater in totius legis possessione est. Est iam non commune illi ius in te, sed proprium. **VARIVS GEMINVS** sic diuisit: An non semper filius cogi possit, vt matrem alar. Deinde, An nunc cogendus non sit. Non semper, inquit, filius cogitur. Transeo illos qui non possunt, ægrotos & inuites. Aliquis ad propellendum hostem proficiscitur, in cuius vnus militia posita est salus publica, hunc retinebit mater? puta legatum, de summa Rep. puta fæderis. huic mater vincula iniiciet? Per partes comparando vtrumque officium: Ille, inquit, peregre est, tu domi: ille captus, tu libera: ille inter piratas, tu inter ciues: ille alligatus, tu soluta es. at tu cæca es. ille hoc infelicior, quod videt. Quid enim videt? catenas suas, & cædes, & vulnera, & cruces eorum qui non redimuntur. At periculosum est. Quam multi nihil pro patribus periculosum putauerunt, nisi domi manere & flere? **LATRO** dixit, pro matre submisit & leniter agendum. non enim vindictam, inquit, sed misericordiam quærit: & cum eo adolescente consistit, in quo ita exigit pietatem, vt impediatur. Aiebat itaque verbis horridioribus abstinendum, quotiens talis materia incidisset. ipsam orationem ad habitum eius, quem mouere volumus ad affectus, molliendam. in epilogis nos quoque vocem de industria infringere, & vulum deicere, & dare operam, ne dissimilis sit orationi orator: compositionem quoque illis minorem conueni-

uenire. CALVVS; qui diu cum Cicerone iniquissimam lit-
tem de principatu eloquentiæ habuit, vsque eo violentus
actor & concitatus fuit, vt in media actione eius surgeret
Vatinius reus, & exclamaret: Rogo vos Iudices, num si iste
disertus est, ideo me damnari oportet? Idem postea cum
videret, à clicatibus Catonis rei sui Pollionem Asinium
circumuentum in sorte, imponi se supra cippum iussit:
(Erat enim paruulus statura: propter quod etiam Catullus
in hendecasyllabis vocat illum Salaputrium disertum) &
iurauit siquam iniuriam Cato Pollioni Asinio accusatori
suo fecisset, se in eum iuraturum Kalumniam: nec vnquam
postea Pollio à Catone aduocatisque eius aut re, aut verbo
violatus est. Solebat præterea excedere subsellia sua, & im-
petu elatus vsque in aduersariorum partes transcurrere. Et
carmina quoque eius, quamuis ioca sunt, plena sunt ingen-
tis animi. Dicit de Pompeio:

*Fasciolarum qui crura ligat, digito caput vno
Scalpit, quid credas hunc sibi velle virum?*

Compositio quoque eius in actionibus ad exemplum De-
mosthenis riget: nihil in illa placidum, nihil lenè est, om-
nia excitata & fluctuantia. Hic tamen in epilogo quem
pro Messio, tunc tertio causam dicente, habuit, non tantum
leniter componit, sed cum dicit, Credite mihi, non est tur-
pe misereri: & omnia in illo epilogo fere non tantum emol-
litæ compositionis sunt, sed infractæ. In hac controuersia
Publiam sententiam dedit. VERTVS quidam rhetor,
staturæ pusillæ, in quem Euctemon homo venustissimi in-
genij Græcè dixit: Antequam te viderem, nescio rhetor
an soratos esses. Fuit autem CESTII sententia: Captus est,
inquit; pater: si te capti mouent, & hæc capta est, & quasi
non intellexissemus, ait: Nescitis dici captos luminibus? &
illud dixit: Mittes tamen epistolam infructuosam. odisse
illam debes. hæc est quæ matrem tuam excecavit, & illam
falsissimam, in quâ multi incidunt: Propter hoc ipsum, in-
quit, magis flebilis est, quod non potest flere. Et iterum in-
quit: Lacrymæ matri desunt, causæ supersunt: tanquam cæ-
ci flere non soleant. Memini CRISPVM quendam antiquum
rhetorem, in illa controuersia viri fortis, qui tertium filium
retinet, cum alter filius in tyrannicidio perdidisset ocu-

los, alter in acie manus: Exsurgite nunc viua cadauera, rogare pro fratre. Sed quid ego meos derideo? alter quos roget, non videt: alter quos roget, non habet. Multis compositio belle sonantis sententiæ imposuit. Itaque meminî LATRONEM PORCIUM, vt exprobraret hanc audiendi scholasticis negligentiam, maxime quia Triarius compositione verborum belle cadentium multos scholasticos delectabat, omnes decipiebat, in quadam controuersia, cum magna quasi fluere & concitata, sic locum conclusisse: Inter sepulchra monumenta sunt. Et cum scholastici magno clamore laudarent, inuectus est in eos vt debuit: & hoc effecit, vt in reliquum etiam quæ bene dicta erant, tardius laudarent, cum insidias vererentur. GLYCON dixit: Παρρηδὴ μήτηρ, ἴδὲ λάβει τέκνον. Ταλαίπωρε ὄρα's; βαρὺν σοι. ἐκρότησέ σ': εἰ μὲν φωνῶν, εἰ τρέφεις, ὄπισθροισί, ἴνα θυγῆς. *Accurre, mater: vade, recipe filium. miser vides? accedit ad te, vicit te. Si me non alis, inquit, expecta vt sacrifices.* HYBRÆAS in hac controuersia dixit: Τέκνον, καὶ με φεύγεις, κατὰ νόμον δ' ἵπαι-τέλοσσι. *Fili dolo, quamuis me fugias, te repetens. Nec quibusdam corruptum videbatur: ROMANVS tamen.**

CONTROVERSIA XX.

Quinquennis testis in procuratorem.

THEMA. Mortua quidam uxore ex qua filium habebat, duxit aliam: sustulit ex ea filium. Habebat procuratorem in domo speciosum. Cum frequenter essent iurgia nouerca & prinigni, iussit eum semigrare. Ille trans parietem habitationem conduxit. Rumor erat de adulterio procuratoris & matris familia. Quodam tempore pater familia in cubiculo occisus inuentus est, uxor vulnerata, communis paries perfoctus: puer iubetur percussorem cognoscere, ille procuratorem digito denotauit, accusat filius procuratorem cadis, ille filium parricidij.

ARELLI FVSCI PATRIS. Vt audiui clamorem, si qua est fides, deprehensos à patre adulteros putauî. Quis ferret te voluntarium testem in forum venientem, etiam si venires dictura pro filio? miserime puer, quamuis periclitèr, plus tamen pro te timeo, nimium fraternis infestis

nis vestigiis : itaque iam tibi cum matre non conuenit.
 Quamdiu mater vixit , pater me fuit procuratore conten-
 tus. Non facile fit parricidium. Vis scire quantum natura
 possit ? etiam infans pro patre loquitur. TRIARII. Vno
 patre adultera , moriente conscia , mortuo testis. Aliquis
 vno teste contentus est ? dabo puerum. aliquis vno teste
 non contentus est ? dabo populum. Obicit priuigno par-
 ricidium , filio mendacium. Intrat procurator qua solebat.
 Dic puer , quis patrem tuam occiderit. dic audaciter , eun-
 dem nominas , quem populus. Nox placet sceleri : prorsus
 adulteri tempus. Habui patrem tam bonum , vt cum vxor-
 tem habere vellet , tamen me nouercam habere noluerit.
 Quo mihi lumen ? tantum admissuro nefas opranda nox
 est. Quid , inquit , ante peccaui ? dissimile , memento e-
 nim de homicida queri . potest tirocinium esse homici-
 didum , parricidium non potest. Lumen attulisti vt discer-
 neres. erat illic quam leuiter vulnerare deberes. Videmus
 adactum in præcordia gladium . sic ego nouercam vulne-
 rassem. Frater , quæro an videris procuratorem proxima
 nocte , nihil de prioribus quæro. VIBII GALLI. Ego ta-
 ceam de adulterio , quod persequitur etiam populus ? ego
 taceam de parricidio , quod persequitur etiam puer ? Tes-
 tor vos Iudices. Saluum patrem reliqui. O magnam in
 contrarium sæculi nostri peruersitatem ! inuentus est qui
 patrem posset occidere , & nouercam non posset. etiam si
 quis occidere patrem non potest. nouercam potest. SE-
 PULLII BASSI. Dum perfodio parietem ; aliquis sentiet.
 Cuius vis leuissimum somnum : pueri , an senis , an mediæ
 ætatis ? Pueri ? frater sentiet. senis ? pater. mediæ ætatis ?
 nouerca. Quærerem quàm sordida domo natus esset , si vl-
 lam habuisset : nunc inquisitionem nostram humilitate
 effugit. Non miror si nescis , quàm difficile sit patrem oc-
 cidere , cum incertum habeas patrem. ALVTII SILLI.
 Quæro à te mulier , an filio tuo credendum putes. Liceat
 mihi nutrire puerum : ne cum matre illi , ne cum tutore
 queat conuenire. Tres in cubiculo sunt. patrem occidis ,
 puerum contemnis ; adulteram non times. Singulis se ser-
 uiliterque offerebant : puer stabat ante omnes : percus-
 sor latebat post adulteram. Quid ante peccaui ? cuius vxor-
 tem corruipi ? quod si fecissem , hominem occidere possem

patrem non possem. Bonos habeo testes. timet hunc in aliena potestate. Aspice corpus patris, quàm gravis plaga, quàm alte adactus est gladius, sic ego nouercam percussidem. **CESTII PII.** Adulterum te esse, non vnum te stem dabo. non corruptum. dabo multos, dabo etiam pueros. Patrem tam grauitè percussi, quàm debui nouercam: nouercam ne sic quidem, quemadmodum patrem. **LVLI BASSI.** Tibi fuit necessarium lumen, ne eam occideres, propter quam occidebas: mihi superuacuum erat, ne instrumento parricidij detegerem parricidium. Si Rerum natura pateretur, obliuiscendum mihi erat patris, dum occiderem. Maiore licentia, quæ non videmus agimus: & quamuis non minor sit atrocitas facinoris, formido minor est. Si patrem occidi, totus mihi lectus purgandus est, cui parcam non habeo: Non possum gloriari vltione patris: frater illam meus occupauit. **BLANDI.** Quàm difficile est filio, patrem vulnerare: quàm facile priuigno, nouercam occidere. **VARI GEMINI.** Patrem, inquit, occidisti. Testor vos & Iudices, nihil leuiter hæ manus faciunt: vtrum non habui potestatem? atqui vulnerata es. hui? nolui te occidere? atqui vulnerata es: leuiter vulnerata es, quàm diligenter seruata es. Tu testimonium dic, & ostende non vulnus, sed argumentum. percussor ille quàm timuit, ne occideret! **PORTII LATRONIS.** Quare lumē affero? fortius parricidium faciam si non videro patrem. Occidere aliquis patrem, antequam nouercam, potest: nouercam, ne post patrem quidem potest? **TRIARI.** Aliquis parricidio puras manus seruat, & inde incipit quò peruenire difficile est?

DIVISIO. Has controuerfias, quæ & accusationem habent, non eodem ordine omnes declamauerunt, quidam fuerunt, qui ante defenderent quàm accusarent: ex quibus **LATRO** fuit. **FVSCVS ARELLIVS:** Debet, inquit, reus in epilogo desinere, optimè autem epilogum contextu defensionis: & homines magis defendenti quàm accusanti fauent. Vltima sit pars, quæ iudicem fauentem possit admittere. Quidam permiscuerunt accusationem ac defensionem, vt per comparisonem duorum reorum irent, & crimen simul repulissent, statim transferrent: ex quibus fuit **CESTIVS.** Hoc non semper expedit, vtique qui imbecillior

ciliotem partem habent: non est vtile, cominus congre-
 di: facilius latent, quæ non comparantur. In hac contro-
 uersia duo vel tres rei. nouerca enim procuratori coniun-
 gitur. Itaque à filij parte vtique aiebat prius accusandum:
 quia vnum debebat crimen defendere, duo obicere, &
 adulterij & cædis. si qua sunt ex vtraque parte difficilia,
 non colorem, sed argumentationem desiderant. Itaque
 ne modum excedam, præteribo. Circa vulnus nouercæ
 quidam bellas res dixerunt, quidam ineptas: immo multi
 ineptas. Prius illa quæ belle dicta sunt, referam. **FVSVS**.
 Vt districta leui vulnere est cutis, non credas factum ma-
 nu priuigni, credas amatoris. **PASSTENVS** ait: tam leui-
 terte vulnerauit dextera illa, cui nec paries obstitit, nec
 pater? **VARIVS GEMINVS** dixit: Da ferrum testi meo;
 fortius feriet. **CESTIVS** dixit, cum descripsisset quàm le-
 ue vulnus esset: Nocueras, inquit, mihi, si amica tuæ no-
 cere potuisses. **NIGER BRVTIDIVS** quotidiano verbo sa-
 tis significanter vsus est: Riualet, inquit, occidit; ami-
 cam lauciauit. **HISPO ROMANVS** eiusdem generis rem
 dixit: Ostende nouerca, ostende id quod amator tuus vel-
 licauit. **BASSVS SEPVLIVS** dixit: Maritum occidit, adul-
 teram strinxit. Ex illis qui res ineptas dixerant, primus i-
 bi ante omnes **MVSA** vester: cum vulnus nouercæ descri-
 pisset, adiecit: At hercules pater meus tanquam paries
 perfossus est. **MVRRHEDIVS** patrociniū putat esse,
 quod causæ suæ sanguinem misit. **NEPOS LICINIVS** ait:
 Non est illud vulnus, sed ludentis adulteri morsus. **SE-
 NIANVS** ex illa stultorum nota sententiam protulit. Non
 vulnerauit, inquit, noueream, sed viri sui sanguine asper-
 sit. cum illic vulnerata ponamur. **VINITIVS**, exactissimi
 vir ingenij, qui nec dicere res ineptas, nec ferre poterat,
 solebat hanc sententiam Seniani decidere, & similem il-
 li referre in oratione dictam Montani Voriēni. **SENIANVS**
 in hac eadem controuersia dixerat: Nihil puero
 est teste certius, vtique quinquenni. Nam & ad eos per-
 uenit annos, vt intelligat: & nondum ad eos, quibus
 fingat. Et hæc definitio, inquit, ridicula est, nihil esse
 puero teste certius, vtique quinquenni: puta, nec si qua-
 drimus puer, testis est, nec si sex annorum. Illud venu-
 stissime adiciebat: Pures, inquit, aliquid agi, omnia in

hac sententia circumspēcti hominis sunt, finitio, exceptio. Nihil est autem inamabilius, quam diligens stultitia. MONTANI VOTIENI sententiam huic aiebat esse similem, & deridebat. Acce omnino & expectatum est animal, canis utique cathenarius paratus. Erat autem non aequus ipsi Montano. accusauerat illum apud Cæsarem à colonia Narbonensi rogatus. At Montanus adeo toto animo scholasticus erat, ut eodem die quo accusatus à Vinitio decertauerit. in Vinitij actionem sententias suas referebat. Eleganter illud dixit SVRDINVS, Rogo, nunquid putas illum alteram partem declamasse? Grauis scholasticos morbus inuasit. exempla cum dixerunt, volunt & illa ad aliquod controuersiae thema redigere. Hoc ut aliquando faciendum est, cum res patitur, ita ineptissimum est luctari cum materia, & longè arcessere, sic quomodo fecit in hac controuersia Musa, qui cum diceret pro filio, locum de indulgentia liberorum in parentes, venit ad filium Croesi, & ait, Mutus in periculo patris naturalia uocis impedimenta rupit, qui plus quam quinquennio tacuerat. quia quinquennis puer ponitur, putauit ubique nominatum esset quinquennium, sententiam fieri. quia Latroni bene cesserat, qui cum diluisset vulnus exiguum, dixit: Aspicite istam, uix adparentem cicat, icem. rogo uos, non putetis puerulum fecisse, & ne puerulum quidem quinquennem? GALLVS VIBIVS improbam dixit sententiam, cum eadem describeret. Occidit, inquit, maritum, nouercam laesit, puero pepercit, etiam hunc putabat suum. Valde enim puero Cestius aiebat parcendum. Itaque dixit, cum laudaret eius testimonium: Procurator natus es. HERMAGORAS hunc sensum de cētius posuit. *Μουσιον ἀδελφὸς φέρμας. Inanis neglectus.* Blandi sententia laudabatur, cum descripsisset à puero demonstratum procuratorem. O digitum multa significantem. EVCTEMON dixit, *Μητέρας ἔχρησεν ἔμπαν μέρτερον ἢ νεύλον δισθεῖς, ἢ πυδίων ἀξίον τῶν μινυτῶν ὄλον καὶ πατρῶος.* Nouerca utendum dat spirantem testem, ὀπὲ puer, tali omnino matre & patre digne. MYRRHEDIVS mimico genere fatuam sententiam dixit, cum dixisset nouercam disputare contra filij sui testimonium. Facit, inquit, quod solet. pro amatore sanguini suo non parcat. NICOCRATES LAGON aridus & ex-

suc.

fuccus declamator dixit : Τὸ ἴδιον μὴ ἴσως ἐφείσαστο ; Ἐ
 δ' ἐμῶν κατὰ φρονήσεν , Suo quidem testi pepercit , meum ve-
 ro contempsit. HERMAGORAS cum miserabilem dixisset
 pueri conditionem esse , qui infestus nouercae & procura-
 tori redderetur , dixit iam procuratorem clamare ; Οὐκ ἔ-
 στω ἡμῶν. Non est noster.

CONTROV. XXI.

Dementiae accusatur , qui seruo filiam iunxit.

THEMA. Tyrannus permisit seruis , dominas suas rapere.
 Profugerunt principes ciuitatis. Inter eos , qui filium &
 filiam habebat , profectus est peregre. cum omnes serui domi-
 nas suas viuisent , seruus eius virginem seruauit. occiso ty-
 ranno reuersi sunt principes , in crucem seruos sustulerunt.
 Ille manumisso filiam iunxit. accusatur dementia.

CONTRA PATREM. ARGENTARIJ. Habermus so-
 latium , si has nuptias fecisset tyrannus , non pater. ha-
 be nunc illi honorem : fac dotalem : sine dominam custo-
 diat. Sanum putatis esse , qui mauult tyrannum imitari
 quàm seruum ? pater noster honestis parentibus natus.
 qui enim aliter conditionem matris nostrae habere potuis-
 set , si tantum ingenuus fuisset ? CESTII PII. SOROR,
 opto tibi perpetuam sterilitatem. Cum dicerem , Mantu-
 mittamus seruum : aiebat : Expectemus sororiae nuptias.
 Ergo tibi soror , vt honestos habeas liberos , adulteran-
 dum est ? Fecit se similem tyranno : filiam raptis , liber-
 tum cruciariis. Plus seruo dominus permisit , quàm tyran-
 nus. Qui fecit has nuptias , infans est , aut tyrannus.
 Quis hoc potest credere , optandum filiae fuisse , ne finire-
 tur tyrannis , ne rediret pater ? Si interrogauero pa-
 trem , quòd grauissimum in tyrannide fuerit scelus : si
 sanus est , respondebit , Quòd dominae seruis collocatae
 sunt. FVLVII SPARSI. Eligitur maritus , quem sa-
 nus pater dotalem dedisset. gener tuus ipsis nuptiis cru-
 cem meruit. Egregium generum , cui nihil est glorio-
 sius , quàm quòd inter cruciarios non est. Grauiissima quo-
 que ipsi seruo facta est iniuria , dominam suam non licuit

illi seruire virginem. **BLANDI.** Fecit etiã seruo iniuriam cum detraxit abstinentiã gloriã: nuptiis suis manuifusus est. **O** matrimonium omni adulterio turpius! **LVLI BASSI.** Liberata Rep. quod me tristem vidistis, nolite mirari. nobis etiã auum viuit tyrannus. Virginitatem quam sub tyranno seruauerat, perdidit sub patre. Die furcifer, qui sororum meam virginem seruasti? dic, si placet, mihi. Non vitiauit, inquit, cum liceret illi. Itane dignus est nuptiis, quia indignus est cruce? ex cella migrabit in cubiculum tuã domina; vel domina ex cubiculo suo migrabit in cellam. **CORNELII HISPANI.** Melioris conditionis sunt viciatã quã virgo: illis mutare nuptias contigit. Quare tyrannicida prãmium accepisti? etiãnum aliqua ex edicto tyranni nupta est, qui edictum tyranni fugerat, redit cum edicto. Dementia hoc patris factum est, ne tyrannum accusare posset. Quod ille, inquit, filiam meam virginem alteri seruauit. Nunc maritus est qui sub tyranno quoque nihil aliud potuit quam raptor esse. Is qui dotalis destinatus erat, custos relictus est. propositum est edictum, quod ne ferremus, fugimus. nihil per totum publicè seruitutis spatium indignius visum est, nihil diis hominibusque minus ferendum. itaque tyrannus post hoc occisus est. Desponsa est puella: omnia ex edicto tyranni facta sunt. **ALBVTII SILI.** Egrezius gener, cuius hæc vna gloria est, quod comparatus cruciarius frugalior est. Melius seruus custodiuit dominam, quã pater filiam. Propitius pater ita filiam suam collocauit, quemadmodum iratus tyrannus alienas. Inimici tibi nepotes precantur. Cum sanus pater fuit, ne has videret nuptias, fugit. Parum putatis magnum argumentum dementiã, quod egit tyrannum in mortem, patres in exilium, seruos in crucem? quomodo qui sic fugis, sic collocas? Honestius exul es, quam socer. si voles inuenire generi tui propinquos, ad crucem eundem est. **ARELLII FVSCI PATRIS.** Ex seruo gener, & ex domina vxor, ex domino socer est factus. quis has nuptias non tyranni putet? Patrem tyranni criminibus accuso, tyrannum patris. Quid de tyranno loquor? patri similis est. Quid de patre non querat? tyranno similis est. Miserima soror, sub tyranno patrem desiderabas, sub patre tyrannum desideras. In filia tua coëgisti, quod tyrannus

rannus tantum permiserat. Nunc nobis, pater, si sanus es, exulandum est. Quid enim miserius accidere potest, quàm is status in libertate, quem ceteri vix ferunt in seruiture? fugimus, ne seruiremus. Felicitatem nostram in calamitatem conuertit. Aliquando enim fuit satius, eum ceteris contumeliam ferre quàm liberatis omnibus, solus in tyrannidem reiici. Seruo libertatem dedit, filiaë seruitutem. Seruo filiam dedit, innocentiam abstulit. Nescio quid sibi velit, quod serui meritum laudat: tyrannum enim laudare debebat. Seruus non stultus tergum & caput suum deliciis præsentibus prætulit. Si dicit se timuisse tantum, laudabo, & hanc illi etiam nunc optabo mentem. Cæteræ honestos inuenerunt seruos: hanc talem habet, quales illæ in tyrannide habuerunt. Soror mea ancillulæ pellex est, sed vt domina nuberet, conseruula de cellula exacta est. Nullum in tyranno maius scelus fuit, quàm quod tibi libuit imitari. O te soror miseram, quod ista non sub tyranno passa es: iam enim pati desisses. Hoc tu putas præmium esse. Quia dominam non violauit, violet quantum volet. Iste vero, vt dicis, iniuriam tibi fecit: qui affinitatem tuam moratus est. Si non cessasset, iam fortasse ex illo nepotes haberemus. Habeamus generum, si possumus, parem: sin minus, non erubescendum: cui cognatus sit aliquis, cui sacra aliqua & penetralia, in quæ deducatur vxor: quem adiungamus ad domum, non quem ex censu deleamus. **PORCII LATRONIS** Qui omnia tuleramus, hoc fugimus. Vocat seruum: & qui a cruce non meruerat, mereri iubet. Itane furcifer tu potuisti dominam complecti? putasti autem te per tyrannum victurum, aut semper futurum patrem? Felicissimi videbuntur, quibus contigerit raptus tyrannus. Ita sine dubio beneficium dedit, qui custodiuit dominam à stupro, se à cruce. Cum infelici face ad dotalem suum noua nupta deduceretur, si qua fides est, exhorruui, quasi repositum esset edictum. Cogitabam, quem sorori virum eligerem, simpliciter fatebor, fastidiebam iam eas conditiones, quæ ante profectionem fuerant. aiebam, Illo tempore & aliaë virgines erant. Non vitiauit, inquit, sub tyrannide. O nos felices, si ne nunc quidem. **TRIARIVS.** Age, hoc non est præmium, vnum spectare

omnium cruces? Certum habeo, si habuisset tyrannus filium, non scripisset edictum. Indicit festum diem, aperiunt iubet maiorum imagines, cum maxime tegenda sunt.

VARIUS GEMINI. Eadem hora & libertum fecit, & generum. hoc fecit quod tyrannus non cogit, nisi cum irascitur: seruus ne tunc quidem facit cum cogitur. Generum habes, qualem? ut illi laudationem suam reddam: nempe frugi seruum. Seruis tuis paritura fratres. Quantum ad expositionem rerum pertinet, sunt quidem acerba tyrannidis mala, tamen tristiora exponam, quæ post tyrannidem gesta sunt. non dubitabam quin esset tyrannicidæ nuptura, si sub tyranno vitata esset, haberemus. Hoc non tibi uni accidit. Nondum tyrannus occisum puro, etiam nunc tyrannicas nuptias video.

MARILLII. Nunc sciam, an merito libertatem acceperis, si liber non merueris crucem. hoc quod obiticio, qui in pluribus fecit occisus est.

LVNITII. Nunc in domo nostra matrimonium est: cuius me puderet, etiam si raptus esset. Quam miseros putatis iudices esse eos, quibus quidem duo quæ miserima fuerunt, optanda sunt: tyrannus, & raptor. Vna generi tui commendatio est, quod se aliquando ista puella prauit indignum.

VALLIUS SYRIACI. In eadem conditione iudices sumus, ut consolari debeamus sororem, quod aut rapta non sit, aut nupserit. & tamen quid ille meruit, quando per dominum licuit, innocetissimus seruus.

SEPVLLII BASSI. Nuptias clausa domo fecimus. In contubernium deducta serui domina est: ira iste dexteram sororis meæ, nisi dum manumittitur, non contigit.

POLLIONIS ASTINII. Inter nuptiales fescenninos in crucem generi nostri iocabantur. Miserrimum egisse me diem memini, quo seruire cœpit resp. Miserrimum diem egisse memini, quo ne exilium fugimus, inter hos dies sororis nuptias numero. Miserrima soror, fortasse vernularum tuorum nouerca es; Pater, volo ducere uxorem: dic quàm mihi ex ancillis despondeas.

CONTRA ALBVTTII SILI. Seruauit dominam, si quis tyranno indicasset, solus in cruce pependisset.

DIVISIO LATRO in has quæstiones diuisit. An etiam si non debuit filiam sic collocare, dånari tamen ob hoc non possit dementia. Licet, inquit, mihi filiam meam cui velim collo-

collocare. istos modos & m
 iore. Male collocare filiam
 rui est, qui aditum dicitur
 tice ob hoc damnatur. E
 fer, non fatum regem. E
 videmus facta est
 liam collocare debet
 meru seruus, non
 dicit. An bene
 tant: deinde an
 stuprauit. Ange
 mino verum
 te. Et tyrannus
 hoc bene: non est
 riam fecit, si non
 tamen solutum fuit
 lia in tyrannide
 tibus suis, hac
 hac matrimonium
 hoc nullus. de
 manumittitur: De
 COLOR. LAT
 tiallet seruus, h
 futurum ut libera
 sent dominas sua
 mum tyrannidis
 Et tamen: que
 cum videret, inq
 ego futurum
 Serui quoque non
 gi fuerat, nequ
 et. lamuram
 ter, & hoc non
 co tyrannidem
 p viderem tum
 bono matre. ser
 uale: supra
 NISI in
 abstinere
 fortasse serui

collocare. isto modo & repudium remisero genero. Accusator. Malè collocaſti filiam : & multi alij. Quid tibi videntur hi, qui abdicant filias ſuas? avari. Sed mala cauſa eſt: nec ob hoc damnabor. Tu patrem debes dementem accuſare, non ſanum regere. Ego iſtud an ſine ratione fecerim, videbimus: ſatis eſt, ſi ſana mente feci. Deinde, An ſic filiam collocare debuerit. Hoc in hæc diuiſit, An etiam ſi meruit ſeruus, non tamen ſic illi referenda fuerit gratia. Deinde, An bene meruerit. De facto ſerui primum diſputauit: deinde animo. Factum quale? Non dominam conſtituprauit. Auge beneficia: nec dominum occidit, nec domino venenum dedit. Non eſt beneficium, ſcelere abſtinere. Et tyrannus permittit dominam rapere, non coëgit. De hoc beneficio non eſt quod laudes ſeruum: alioquin iniuriam fecit, ſi non ſubducta eſt iniuriæ, ſed reſeruata: tunc gamen ſolacium fuiſſet, cum multis pati. Denique quòd alix in tyrannide paſſæ ſunt, hæc in libertate: ceteræ abſentibus ſuis, hæc præſentibus. In aliis ſtuprum vocabatur, in hac matrimonium: in aliis ſinis expectabatur iniuriæ, in hac nullus. denique illarum ſtupratores ſuffixi ſunt, huius manumiſſus: Deinde de animo ſerui.

COLOR. LATRO colorem à patre filij, quare non vitiaſſet ſeruus, hunc fecit: timuiſſe illum ſupplicium, ſciſſe futurum vt liberata Rep, omnes pœnas, qui contaminat ſent dominas ſuas, darent: & aduentare iam tempus vltimum tyrannidis videbatur, cum ad ſummam eſſet perducta rabiem: quæ nunquam niſi ex deſperatione fit. Itaque cum videret, inquit, ſuffigi cruci ſeruos, clamabat: Hoc ego futurum ſciebam. In vltima oratione LATRO dixit: Serui quoque nomine tecum queri poſſum: quem qui frugi fuerat, nequam feciſti. **ALBVTIVS** hoc colore vſus eſt. Immatura etiamnum puella, nec adhuc iniuriæ idonea, & ideo illam non abduximus, quia ætatis beneficio tyrannidem ſentire non poterat. **CESTIVS** dixit: Ego planè non ſum detracturus ſeruo ſuam laudem, habuit bonam mentem, ſperauit poſſe fieri, vt ſi virginem ſeruauet, nuptiis dominæ manumitteretur. **VARIUS GEMINVS** ait, Fortaſſis amicam habebat. hac delectatus abſtinuit. nam quidam virginum concubitum refugiunt. Fortaſſe ſciuit illam non eſſe paſſuram, & illud quod

nequam quoque seruos interdum frugi facit, malam fortunam timuit, & hanc sententiam quæ valde circumlata est, adiecit: An etiam furcifer auderet cum domina concumbere, nisi illi pater permisisset? & illud dixit: Ad hoc pater ab exilio redibas? In exilium ergo quid fugimus? **BYRBO** voluit videri reuera mente lapsam patrem, & in narratione hoc dixit: Quam mæstus venit domum ab edicto tyranni! quantum in sinu filiarum fleuit puto illo tempore mentem esse concussam. **VARIUS GEMINVS** dixit de abstinentia: Sic contaminare dominam suam, & trahere in cellam non est ausus, nisi forte hoc modo maus narrem. Iam tunc sperare sororis nuptias cœperat. A parte patris magis de fensione opus esse dicebat **LATRO**, quam colore. **VARIUS GEMINVS** factum ipsum defendit, magnos viros fecisse, vt libertinas vxores ducerent. **M. Cato**, inquit, coloni sui filiam duxit vxorem. Sed ingenuam. Respondeam: Sed **Cato**, plus interest inter te & **Catonem** quam inter libertum & colonum. Quam multa bona haberet subiectus, & obsequens marito. Non petulantiam timebit, non verborum contumeliam, non pellicem, non repudium. Filiam meam semper domi habeo: quam eo magis desiderio, quod habeo, diua illa fide. Inde factum liberti laudabit. **ALBERTVS** hæc philosophatus est, dixit, neminem natum liberum esse, neminem seruum: hæc postea nomina singulis imposuisse fortunam. Denique, inquit, se, is & nos nuper seruos fuisse. Retulit **Seruium regem**. **SILO POMPEIVS** hoc colore vsus dixit: Exhaustum tyrannidis iniuriis patrimonium, non habuisse se dotem quam daret. **ARGENTARIVS**, voluit videri puella volente se fecisse. Visa est, inquit, indulgere illi: certè debuit. **GABIUS SABINVS** hoc colore vsus est, vt in quantum posset dignitatem suam destrueret, & humilitatem confiteretur. Et ideo, inquit, facilius potuit. Non vitiatum, quia nemo in domum nostram oculos dirigebat: & fueram, inquit, facere cui collocarem: quærendus mihi erat gener aliquis libertinus. quid ergo? alieno potius liberto? hunc iam noui. scio cuius affectus in nos sit. si moriar, scio me aneam filiam apud hunc tutorem relicturam. Et hanc sententiam adiecit, quæ valde excepta est; Eum non contempni generum, qui tyrannum contempserat. **ACTIVS**

POSTV-

POSTVMVS hoc colore vsus est. Nihil est, inquit, inuidia periculofius. hanc sapientes viri veluti pestiferam vitandam esse præcipiunt. hanc ita vincens inuidiam eram. Hic nunc nobis obiicit fortunam liberorum nostrorum. oderant filiam meam sceminæ; me patres quasi publici mali segregem exprobratores: quo vno modo honeste potui, feci filiam meam ceteris similem. fortuna mea publicæ partis detracta omnis inuidia est: filiam non habeo honestiorem quàm vos, seruum frugaliorem habui quàm vos. HISPÒ ROMANVS dixerat; Maritum autem ego istum vocem, raptorem serotinum. verbum hoc quasi amputanti, quod non erat vsurpatum, quibusdam displicebat, eiusdem verbi explicatione, vt extra reprehensionem esset, vsus est. GABIVS SABINVS cum diceret, nondum esse consummatam aduersus seruos publicam vindictam: Etiamnum in domo nostra residuus raptor est. SATVRNINVS FVRIVS, qui volens vel condemnauit, maius nomen in foro quam in declamationibus habuit: solebat tamen tam honeste declamare, vt scires illum huic materiæ non minus idoneum esse, sed minus familiarem. Is in hac controuersia cum L. Lamia filio declamaret, dixit sententiam, *ὁ μὲν τυραννὸς σκίονος πέποιθετος ὁ δὲ δοῦλος ἐσὼς*. Pater tyranno, seruus seipso deterior factus est. Ex tabellis emptionis multi sententiam trahere tentauerunt. ALBVTIVS dixit: Profer mihi tabellas. quid hoc est? generum locer mancipio accepit. TRIARIVS dixit; Fugitiuum, erronem non esse: Ita, si malum auctorem habemus, gener noster non fugitiuus est. BLANDVS dixit, relegamus auctoritatis tabellas, furtis noxâque solutus, hæc generi nostri laudatio est? GALLIO dixit, Furtis noxâque solutus est. SPARSVS dixit, Ostende tabellas. quid nobis cum isto genero? prior dominus promisit, fugitiuum non esse. Gratulor vobis posteris. patrem fugitiuum non habebitis. VARIVS GEMINVS dixit: Erronem non esse: adiicio, fugitiuum non esse: adiicio, furtis noxâque solutum. nunquid de generi tui nobilitate detraxi? POLLIO aiebat ridere se, quòd declamatores decreuissent hunc vtrique emptitium esse: Mirari vos puto, quòd in hac controuersia omnes declamatores mentis suæ fuerint. NEPOS MAMTZIVS cum hortaretur libertum ad repudium fororis, di-

xit. Refer nobis gratiam, & tu sororem meam manumitte. **NEPOS LICINIUS** illi non cessit. dixit enim; Sub illa subsellia transire serui, transire liberti, empta cognatio, & cum illum sensum elegantem, & ab omnibus iactatum, subripuisset: Soror, opto tibi sterilitatem: adiecit; Nec est quod mireris me timere partum tuum: audio sic nasci tyrannos.

CONTROVERSIA XXII.

Cauete proditorem.

LEX, PRODITIONIS SIT ACTIO. *Thema. Pater & filius imperium petierunt. Pralatus est patri filius. Bellum commisit cum hoste: captus est. missi sunt decem legati ad redimendum imperatorem. euntibus illis occurrit pater cum auro: dixit sero se aurum ad redemptionem iulisse. filium suum crucifixum esse. illi peruenerunt ad crucifixum imperatorem. quibus ille dixit: CAVETE PRODITOREM. Accusatur proditiōis.*

CONTRA PATREM. ALBVTII SILI. Quid desideratis ultra? imperator supplicium tulit, proditor pretium. Tristiores istum vidimus, cum filius imperator renuntiatus est, quàm cum captus. Redde rationem, quemadmodum redieris tutus senex, solus, cum auro: cum etiam imperatores capiantur. Imperator adolescens renuntiatus est omnibus lat'is, præter patrem. **CESTII PII.** Plus accepit auri, quàm quod posset abscondi. nolite mirari, & imperatorem, & filium vendiderat. **CAVETE PRODITOREM.** Iam comitiis cauimus. Abstulissent tibi aurum hostes, nisi dedissent. Cum de redemptione ageretur, omnes in curia fuerunt, præter competitorem. Indiciū fuit, morientis breue, filij verecundum. **BLANDI.** Quomodo te dimiserunt? si nihil aliud, & ducem genuisti, & dux esse voluisti. Si non decreueramus, consilium nostrum expectari debuit: si decreueramus, officiū **ARELLII FVSCI PATRIS.** Vnde tam graues paterni sinus? nunquid ossa filij reportant? Expectat videlicet iudicia vestra reus: ranquam nesciat, quid de illo sentiat. Non tu semel apud hostem fuisti, sed nos semel legatos misimus: Imperator non audet
nomi-

dominare te, tanquam patrem. **IUNII GALLIONIS.** Fuit adolescens optimus, verecundissimus: qui patri suo cessisset, si salua pietate potuisset. Iterum vobis inter patrem & filium iudicandum est. Candidatus processit contra patrem, si silentium eius intelligere scissetis, & tunc vobis verecunde indicauerat. Habebas apud hostes auctoritatem: apparebat te Reipub. irasci. Legati nostri aurum ferebant: pater afferebat. Dixeras illos sero venturos: nonne peruenerunt? sero imperatorem nostrum conuenerunt. Imperator istum accusat, nos subscribimus. hoc fuit imperatoris nostri testamentum. Obiice, inquit, aliqua antea vitæ crimina non possum. Verecundum competitorem habuisti. multum tacebat, quod possum tibi maius crimen obiicere? filius tibi tuus credi Republicam noluit. Non est quod dicas, Quem misi ad hostes: tanquam ipse ire non posses: cur tam cito reuerteris? Diutius nos contra filium rogasti, quam pro filio hostem. Num immobilis diriguisti? num illi quasi & ipse affixus hæstisti? quid tam cito recedis? etiamnum viuit, etiamnum loquitur. recessurus interroga, si quid velit mandare. Voce proditorem coarguit, silentio proditorem. Intellego quanto periculo istum offendam. quemadmodum enim iste accusationem vindicauit? cruce. Omnibus argumentis premitur, dabo qui viderint, dabo qui audierint, dabo aurum, dabo testem, & ne quid de dignitate dubitari possit, imperatorem. De hoc utrum volet, dicat: inimicus est, hunc indicauit. Aurum tantum habuerat, ut appareret etiam non quærentibus: tantum suspectus erat, ut quemuis potius quam vos admoneret. **PRODITOREM CAUTE.** Optimus adolescens, optimus imperator, qui Reipub. curam agere ne in cruce quidem desit. Tibi non dixit, dignum te non putauit filius, cui diceret, **CAVE PRODITOREM.** **VARIII GEMINI.** Nolite omnia expectare ab accusatore, & occupato & verecundo, rem intelligite. crimina audistis: quæritis antea vitæ crimina? non habet: nihil vnquam tibi filius obiicere voluit. Tam cito lassatæ preces tuæ sunt. quid faciet miser? Nec Imperator potest tacere proditionem, nec filius loqui proditorem. **PORCII LATRONIS.** Quid abisis? itaque iam peruenit vsque ad crucem.

Veretur ne tam sero caueamus, quam imperator noster, qui non ante intellexit proditionem, quam proditus est: nec vnquam praesentius periculum fuit. Respublica sine imperatore est, proditor sine custode. Quid est quare tibi hostes pepercerint? Et imperatoris nostri pater es, & aurum habes, & legatus non es. Si tibi dicam, Expecta dum legari mittuntur: filius tibi publice remitteretur: dices, Paternus affectus non sustinet moram: rapit me desiderium filij: etiam si redimere viuum non potero, mortuum redimam. Nunquam tam durus hostis fuit, vt paternis lacrymis non flecteretur. Vt ignoscam tibi, quod tam cito istis obiciam, quod tam cito redisti. dic quid dixerit tibi? an nihil cum patre loqui voluit? CAUETE PRODITOREM, hoc dixit: Videte ne quis nocte inscijs custodibus exeat, ne quis Repub. ignorante ad hostem perueniat: ne quis ex hostium castris grauis auro reuertatur. Nihil deest indicio. Si quid de proditione quaeritis, imperator vobis dicit: si quid de proditore legati.

PARS ALTERA. ARELLI FVSCI PATRIS. Quantum est pretium, quo vendo, vt filium pater spectem in cruce, filius patrem de cruce? tanti & imperatorem & patricidium vendidi. Gratulabantur omnes repulso magis quam designato nimis ambitioso. Nunc poenitet. & filium & patriam vendidit: tam exiguum auri accepit, vt vnus senex portare possit.

DIUISO. In hac controuersia, etiam si coniecturalis est, habetque quasi certum tritumque iter: fuit tamen aliqua inter declamantes dissensio. LATRO semper contrahabat, & quicquid poterat tuto relinquere, praeteribat. Itaque & quaestionum numerum minuebat, & locos nunquam attrahebat: illos quoque quos occupauerat, non diu dicebat, sed valenter. Hoc erat itaque praecipuum eius, quaedam declamatorem tanquam praetorem facere debere, minuenda litis causa, quod in hac controuersia fecit: non enim curauit dicere, nullam esse factam proditionem, sed proditorem non esse. Et suspectus, inquit, iudici est, qui plus quam se defendit: & nolo cum filij voce pugnare, vt imperatorem & filium incotitum dicam: praesertim cum odium aduersus filium obiciatur patri.

ALBYTVS in duas partes declamationem diuisit, primum nega-

negavit illam esse proditionem : deinde ut esset , ad se non pertinere.

COLO'R. Colorem contra patrem **SIL'O POMPEI'VS** hunc introduxit, odio illum Reipub. à qua repulsus erat, fecisse, & odio ipsius filij quem oderat; & quia competitor, & quia vicerit. **VARI'VS GEMIN'VS** dixit statim petiisse patrem hoc proposito imperium, ut proderet: hominem avarum & lucro inhiantem; & quia noti mores eius erant, victum ab eo competitore, à quo vinci fas non erat, nisi hominem turpissimum. Ante comitia, inquit, paratus erat & pecuniam accipere, & filium prodere, post comitia paratus erat pecuniam dare, ut filium proderet. Ut captus est dux: aiebamus, inquit, Non potest hoc sine proditione fieri. excusauimus nos imperatori. diximus perseuerasse ad redemptionem, quamuis deterruisset pater. Hoc loco ille respondit, **CAVETE PRODITOREM.** **BLAND'VS** dixit, aegre ferentem pudorem repulsæ, voluisse occidi filiū, ut in eius locum substitueretur ipse. **HISPO ROMAN'VS.** Ultionem, inquit, suam hosti vendidit. tam facile, inquit, exiit, nocte peruenit ad hostes, rediit, ut scires illum non tunc primum fecisse. **ARGENTARI'VS** dixit, Perfer ad senatum mandata filij tui. necesse est tibi multa dixerit. legatus quoque aliqua mandauit. fortasse proditoris nomen patri dixit. Indica nobis. Nihil, inquit, dixit mihi. Sublata omnis quaestio est. Quæritis quem dixerit? videre, cui nihil dixit. Pro patre de comitiis hic color **LATRONIS** fuit. Ne quis filium meum vinceret. timui, itaque professus sum, ut auctoritate mea deterrerem futuros competitores: deinde ipse filio meo cessi. **ALBUTI'VS** hoc colore usus est. Aiebat, inquit, talem imperatorem fieri debere, qualis Scipio fuisset; talem senem, qualis Maximus fuit; senem nihil temerè facturum. vtriusque populo copiam fecit. **CESRIVS** hoc colore usus est: Noueram vitia filij mei; sciebam esse acrem adolescentem, fortem, sed inconsideratum, temerarium. Itaq; petij imprimum Reip. causa filij mei, quem idoneum ad tantum sustinendum onus non putabam. **FVSCVS ARELLI'VS** dicit in hoc se comperisse, ut hostium animi frangerentur, cum audissent posse Rempub. vel in vna domo duos eligere. **HISPO ROMAN'VS** simpliciter putauit agendum. Inepti, inquit, hi colores sunt.

componantur competitores. hoc itaq; egit colore vt que-
reretur de exitu comitiorum : adolescentulos omnes con-
spirasse, quasi de ætatis comparatione ageretur : facile ita-
que victum senē non ambientem. De me, inquit, quæti non
potestis : clamaui, Non est vobis utilis huius ætatis impe-
rator. Mansit itaque illi & post comitia eadem contuma-
cia : nihil referabat ad patrem, nihil cōmunicabat : itaque
captus est. & cūm descripsisset quā imperitē disposuisset
aciem, quemadmodum in exploratīs locorum infidiis op-
pressa eius temeritas esset, adiecit : Hoc erat quod vobis
clamabam, Ducem senem eligitē. **OTHO IUNIVS PA-
TER.** Præsagis quibusdam & insomniis hanc fortunā præ-
nuntiantibus agnita re, comperisse dixit. erat autem ex
somnia torus. vbiunque illum defecerat color,
somnia narrabat. De eo quod in scio senatu egressus est,
LATRO sic coloravit : decretum non expectasse, amentem
& attonitum protinus præcurrisse. **ALBVTIVS** hoc colo-
re vsus est, Semper de duce cito constitui. longum erat ex-
pectare, ad summā festinaui, nec occurri. **VARIVS GEMI-
NVS** dixit, Maluisse solum ire. hostes enim auctoritate le-
gatorum non moueri, ad lacrymas parum sæpe flecti. **SI-
LO POMPEIVS** ait, Putaui vtilius esse, priuaua illum pec-
unia redimi. minoris enim posse æstimari, quā si tan-
quā imperator redimeretur. **ARGENTARIVS** ait, Nihil
tam iniquum erat, quā legatos ad redemptionem mit-
ti, nunquam enim reddidissent, quem sic desiderari publi-
cē iudicassent. itaque præcurri rogaturus, & hoc dicturus,
EXERCITUS contemnit illum, Resp. relinquit. **BLANDVS**
ait, Cogitanti mihi quid facerem, contentusne essem pa-
ternis lachrymis, an comitatu publico preces meas adiu-
uarem, tandem venit in mentem, Troianum regem ad re-
demptionem filij sine legatis esse, & cum auro. **SERVILLVS**
BASSVS ait, non expectasse se curiam, quia putauerit furo-
ros, qui redimendum negarent, quod factum apud Ro-
manos sæpius erat : itaque ante se voluisse redimere, quā
posset aliquid de non redimendo constitui. **CESTIVS** di-
xit : Non quæsiui secretos tramites, & occultum iter, pro-
ditor scilicet eadem viā veni, qua legati. De voce filij, co-
lorem. **ALBVTIVS** hunc fecit, Pudebat illum, inquit,
quod captus erat, quærebat aliquod fortunæ suæ patro-
nium

cinium : voluerit videri non culpa sua , sed proditione hoc sibi accidisse : itaque nomen adicere non potuit. FVSCVS ARELLIVS dixit, alienatum iam supplicii animam, & errantem has voces effudisse sine argumentis, sine reo. VARIVS GEMINVS omnia complexus est: Potest, inquit, propter hoc, potest propter illud: ego vobis idem suadeo, CAVE TE PRODITOREM. hoc si cauere vultis, imperatores senes facite. Illud & in hac controuersia & in omni vitandum aiebat CESTIVS, quotiens aliqua vox poneretur, ne ad illam quasi ad sententiam decurramus, sicut in hac apud Cestium quidam auditor hoc modo cœpit: *Vt verbis ducis vestri scilicet iudices, incipiam*, CAVE TE PRODITOREM. sic finiuit declamationem, vt diceret, *In quibus vitam finit imperator, CAVE TE PRODITOREM.* Hoc sententiæ genus CESTIVS ἵκω, vocabat, & dicenti discipulo statim exclamabat: *ὦς τὸν ἵκω*, vt in illa suaforia, in qua deliberat Alexander, an Oceanum nauiget: cùm exaudita vox esset, *Quousque inuicte?* ab ipsa voce quidam cœpit declamare, & in hanc desit. Ait illi Cestius desinenti: *εἰ σοὶ μὲν λέγω, τί οὐκ ἀνέχομαι.* Et alter, cùm descriptis Alexandri victoriis, gentibus perdomitis, nouissimè poneret: *Quousque inuicte?* exclamauit Cestius: *Et tu quousque?* Otho pater hoc colore vsus est pro patre. dixit enim, molestum fuisse imperatori, quòd illum suffixum legati intuebantur. Itaque vt ab hoc illos spectaculo arecret, & exoneraret verecundiam suam, id dixisse, quo audito festinarent. Itaque dixisse illum, non, CAVEANT PRODITOREM: sed, CAVE TE: quasi ipsis legatis esset periculum, ne pròderentur.

CONTROVERSIA XXIII.

Mutanda optio raptore conuicto.

LEX RAPTA RAPTORIS AVT MORTEM, AVT IN-
 DOTATAS NUPTIAS OPTET. Thema. *Rapta produ-
 cta nuptias optauit. Qui dicebatur rapuisse, raptorem se no-
 gauit. conuictus est. Illa optionem petit. Contradicitur.*

CONTRA RAPTAM. ALBYII SILL. Præterquam

quod in omni discrimine periculosa libertas est, meruit puella ut taceremus: misericors in nos etiam antequam rogaremus, fuit. inhumana libertas est, si vincimus aduersus iudices. Non oportet tibi amplius quam semel licere optare. omnis nimia potentia saluberrime breuitate constringitur. qui potest condemnare, possit semel: qui potest occidere, possit semel: aut si qua iteratio recipi potest, in poenitentiam mortis recipienda est. Proponite vobis iam supplicij faciem, carnificem, securim. alicui hoc semel licere nimium est. exorata sum, conde gladium: irata sum, repeto optionem. & non semel mori satius est? occide iam non vitiatorem, sed virum **PORCII LATRONIS**. Periculosus est negare raptam, quam commississe. in hanc perturbationem adolescens perductus erat, ut ignoraret, quid fecisset; non refugiebat tamen puellae nuptias. fauebat tantum sibi, ut innoceps duceret. itaque nihil aliud petit quam libertatem, ut honestius duceret. Ita apud vos iudices, tutius est peccare quam erubescere? Dignior poena erat, si id peccasset, quod meminisse posset. Exurge adolescens, & sine vilo respectu pudoris ad pedes te puellae dimitte: accedere & vos amici propinque, & tu mater & pater: quid tu puella? ecquid te horum lacryma mouent? Non eo, inquit, ad illum magistratum. non dissimulo. metuo te puella, si nusquam rogari vis, nisi vbi occidere potes. Grauius punior nunc, cum me peccasse pudet, quam cum peccaui. Quae post iniuriam ignoscit, perdit misericordiam **CESTII PII**. Venit ad vos, vestro beneficio retenturus puellae beneficium, optauit nuptias: neque adhuc sciebat, quam verecundum matritum esset habitura. Raptorem dimisisti: virum occides? aiebat iudex: Quid habes, quod tam pertinaciter neges? nuptias optat, minus est ergo quod vitiauit, quam quod negauit. **QHATERII**. non sum inquit, optatura mortem, sed volo mihi licere & mortem optare. quam potestas ista delectat, crudelis est. **BLANDI**. Ergo nos iniuriam periculosius negauimus, quam fecimus. **IVNII GALLIONIS**. Quadam nocte, quid dicam? iam negare non audeo. Nox, vinum, error. quid irascens puella? iam non negat. Non diligenter causa mea acta est. dum nihil metis, facilius me puellae credidistis. **Consuetudum**

est vitium nostrum. non nuptiis fecimus moram. Siue adhuc esset vitiatâ, siue non esset, visa est indigna matrimonio, quæ hominem posset occidere. Tibi consulebam, ne dicereris vitiatori nupta. si per te licuisset, honestiorem maritum habuisses. Tu negasti? O hominem impudentem: ita tu non ante magistratus tribunal, in conspectu populi, in medio foro clamitasti: Ego virginem rapui? Neminem habere tam obsequentem maritum potes: hic iam nihil negavit. **VARIUS GEMINI.** Exponam vobis rerum ordinem, sic, tanquam ab eo didicerim, qui quid fecerit, nescit. **VIBII GALLI.** Vbi estis qui dicebatis: Nihil interest tua. Confitere, confitere: quia honestius putasti raptori nubere. Sit, inquit, mihi heres, si quis intra decem menses natus fuerit. nunquid negat? Surge adolescens: dic, Rapui, vitiatam: incipe scire quod nescis: miraris si tibi non credit? multum est de quo timet.

PARS ALTERA. P. ASPRENATIS. Nescio vtro iudicio aduersarius fuerit improbius: priore id egit, ne quam omnino pœnam stupri penderet: hoc id agit, ut ipse optet, ex duobus à lege constitutis suppliciis, vtrum velit pendere. Fatetur enim impune se habere maluisse, quàm ducere vxorem: vxorem ducere malle, quàm mori. antea legem vitiationis euertere conatus est, nunc transferre vult: aduocatos rogat, iudices rogat, omnes potius quàm vitiatam. Vtinam non hoc illum liberaret metu, quod iudicis sui nouit clementiam, nobis clamabat se innocentem, si quid peccasset, mori non reculare. Aderat raptori populus: nec quicquam magis suspectam faciebat vitiatæ causam, quàm lenitas optionis. Si tibi iam de stupro tuo liquet, est quædam proxima innocentæ verecundia, præbere se legibus: tu vero meruisti quidem mortem illa inficiatione ignorasti an peccasses, innocens esse voluisti, causam haberes: reuertere ad partes puella, quandoquidem totiens iam rogas, quæ rogari ipsa debueras.

DIVISIO. LATRO tres fecit quæstiones, an illa optio iusta fuerit. Non fuit, inquit, iusta: non enim constabat te raptorem esse. Nihil refert, inquit, an negauerit: erat enim raptor, etiam ita si negabat, & iusta fuit optio. An si iniusta optio fuit, reuocari possit. Optio, inquit, semel

puellæ datur: immutabilis est, semel emissa. Iudex quam tulit de reo tabellam, reuocare non potest. quæstor non mutabit pronuntiationem suam. Nihil tam ciuile, tam vile est, quam breuem potestatem esse, quæ magna est: si uolet & alteram suam optionem reuocare, & deinde tertiam, nunquam constabit quid futurum sit: cum illa quod optauerit, possit sequenti semper optione rescindere. Tertiam fecit quæstionem, An si possit aliquando reuocari optio, nunc debeat. Hæc defensio adolescentis, qui negauit se uitiassse. **FVS CVS** & ordinem mutauit quæstionum, & numerum auxit: fecit enim primam quæstionem, An rapta non possit amplius optare quam semel. Potest, inquit lex enim non adiecit, quotiens optet, sed ex quibus. Aut hoc, inquit, aut illud. Non adiecit, Neque amplius, quam semel. Contra ait: Lex iubet alterutrum optare. Tu hodie si mortem optaris, facies quod nunquam factum est: utrumque optaueris. Etiam si non licet, inquit, amplius quam semel, & mortem optabis & nuptias. Ego nondum optaui: optio est enim, quæ legitimè sit: illa non est facta legitimè, si prætor defuisset, nunquid optionem uocares? Si rapta defuisset? raptor non fuit. Non est illa optio: sermo est, An proximo iudicio confirmata sit optio. Rapta ait: Agebatur apud Iudices, utrum deberet raptæ esse optio: non iudicatum est raptam esse debere: rapta sit. Non, inquit puella: quæsitum est enim, an ego in raptorem ius haberem: iudicatum est habere me: uti debeo. Non possum ante legem habere, quam raptorem. Nouissimam quæstionem fecit æquitatis, An raptæ debeat esse optio. **PASSIENVS** hanc utinam partem sic diuidebat: An si adolescens malo aduersus puellam animo inficiatus est raptum, ut nuptias effugeret, dignus sit qui iterum fortunam subeat optionis recusata: deinde, an malo animo fecerit. **VARIUS GEMINVS**: Utinam quæstioni uel parti, inquit, quid debeat fieri, quaritur. Duo hæc adieciabat, quæ per se queri putabar: An si puella pro certo adolescentis mortem optatura est, non debeat illi permitti optio, tam crudeliter usus ræ sua potestate. deinde, An mortem optatura sit. Quid est, inquit, quare uelis optare, nisi quòd nuptias non uis? Hoc non tantum patimur, sed rogamus.

COLOR. Color pro adolescente introductus est à La-
trone

trone talis, vt diceret se ebrium fuisse, & ignorare quid fecerit: hoc die magis credere de facto suo, quam scire: recu-
fasse autem, non, ne duceret vxorem, sed vt sua voluntate
duceret: & iudices non audisse sollicitos: faciles fuisse qua-
si de nuptiis ageretur. **VARIUS GEMINVS** raptam con-
fessus est, & dixit, nihil, tam contrarium esse adolescenti,
quam etiamnum negare; ne non tantum raptam, sed etiam
iudicem offendat. **CESTIVS** nec Latronem secutus est di-
centem, nescisse se, hodieque nescire: nec Varium Gemi-
num, confitentem: se non rapuisse, apertius negavit. vi-
rum, inquit, inuenire non poterat, Iudices. Tertiam senten-
tiam secutus est. Si rapuit, indignum est puellam inuitam
raptam esse: si non rapuit, nonne indignum est fieri illum
maritum? **SILO POMPEIVS** dixit, adolescentem verecun-
dum natura, & rustici pudoris, non sustinuisse confessio-
nem. Non placebat Latroni color. Minus, inquit, ignosce-
tur illi, si scit se rapuisse, & sciens mentitus est: Contra dice-
bat Silo, posse vlli fidem fieri, aliquem nescire an rapue-
rit. **HISPANVS CORNELIVS**: Non subducere illi, inquit,
maritum volui, sed honestiorem dare. Digna est, inquit,
tam misericors puella, quæ non videatur nupuisse raptori.
HISPO ROMANVS ait, illos sodales qui ipsum impule-
rant, circumstetisse & dixisse: Non est hæc quam rapuisti.
timuit, ne illi, quam rapuerat, faceret iniuriam. **ARGEN-
TARIVS** dixit: Vellem mortem optasses. non esset hic rap-
tor iudicatus. Non causa tua illum premit, sed optio. Dum
vnusquisque index dicit, quid habet quod tanto opere recu-
set? putat de capite agi: & ipse ait, se non velle ducere vxor-
em, sed titulum recusare. Nempe victus ducet vxorem.
Non est sollicitè de eo iudicandum, cui damnato gratulan-
dum. **SILO** hoc colore vsus est. Confusum adolescentem
subitò, & tanto tumultu parum sibi constituisse: & negasse,
quia perturbatus erat: perseverasse, quia negauerat.